

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ — ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ — ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.

Ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1837 ὀργανισμοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος παρῆλθε σχεδὸν τεσσαράκοντα-ετία, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐρωτήσωμεν πόσους πολιτικούς, διπλωματικούς καὶ διοικητικούς ἐν γένει ἀνδρας ἐμόρφωσε τὸ ἐν τῇ Νομικῇ αὐτοῦ Σχολῇ συγκεχωνευμένον τμήμα τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ὑποθέτω ἄλλως ὅτι εἰς πολλοὺς τοιαύτη ἐρώτησις θὰ φανῆ ὀπωσοῦν παράδοξος. Μήπως ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ ἢ Νομικῇ Σχολῇ δὲν θεωρεῖται ἀποκλειστικῶς φυτώριον δικαστικῶν καὶ μάλιστα δικηγόρων;

Ἐν τούτοις οἱ θεμελιωταὶ τῆς εὐρυτάτης τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἰδέας ἀπέβλεψαν κατὰ κυριώτατον λόγον εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς μόρφωσιν τῶν προσηκόντων ὀργάνων διὰ τὴν κίνησιν τῆς πολιτικῆς μηχανῆς, τὴν ὁποίαν ἄνευ ἱστορικῆς προπαρασκευῆς μετεφύτευον ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν. Ἡ προσδοκία ἀπέτυχεν. Ἀφινομένων κατὰ μέρος ἐξαιρέσεων λίαν εὐαρίθμων, ἢ μὲν διοικήσεις τῆς Ἑλλάδος περιστρέφεται ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων, τὰ ὅποια διαγράφει ἡ γραφειοκρατικὴ ἐμπειρία τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γενικῆς τοῦ Κράτους ὑπηρεσίας, ἢ δὲ κυβερνητικὴ οἰκονομία παρσσκευάζεται ἐν τῷ τυπικῷ θορύβῳ τῆς χαλῆς κινήσεως τῶν δη-

μοσίων χρημάτων, ἡ δὲ διπλωματία στρατολογεῖ τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς ἐκ τοῦ φ λ ο ι ώ δ ο υ ς ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ο ῦ, ἡ δὲ πολιτικὴ καταρτίζεται ἐν τῇ προπαιδείᾳ τῶν ἐν τῷ δήμῳ, τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ τῇ πρωτεύουσῃ περὶ τῆς ὑπεροχῆς ἐφημέρων ἀγώνων. Παραλείπω τὰς ἐκάστοτε ἐν τῇ πολιτικῇ μηχανῇ εἰσβολὰς τῆς κομματικῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς κυβερνητικῆς χάριτος.

Καὶ ὅμως ὑπῆρχε πολὺ δυνατὸν ὁ δημόσιος καὶ δημοτικὸς τῆς Ἑλλάδος βίος νὰ περικοσμηθῆται ὑπὸ ὀργάνων ἱκανῶν νὰ ἀναβιάσῃσι τὸ ἔθνος εἰς τὴν περιωπῆν, τὴν ὁποίαν τῷ ὑπόσχονται αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ παραδόσεις καὶ ὁ φυλετικὸς κατὰ τὴν περίξ ἀνθρωπότητα προορισμός. Ἡ κυρίως Ἑλλάς ἦτο πάντοτε μικρὰ, καὶ οἱ ἄνδρες αὐτῆς ὀλίγοι. Αἱ φυσικαὶ ὁμως αὐταὶ ἐλλείψεις δὲν ἐμπόδισαν τὸ ἡμέτερον γένος ἀπὸ τοῦ πρωταγωνιστῆσαι εἰς πλείστα τῆς γενικῆς προόδου στάδια.

Ἐννοῶ τὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, χωρὶς νὰ λησμονῶ τὴν ἐπ' αὐτῆς τῶν προσώπων ἀποστολήν. Πανταχόθεν ἀκούω «πράγματα πράγματα...» ὡς νὰ ὑπῆρχον ἱκανὰ πρόσωπα νὰ κινήσωσι τὴν ὑπάρχουσαν εἰς πράγματα ἐθνικὴν περιουσίαν. Ὅ,τι ἐλλεῖπει εἰς τὸ ἔθνος δὲν εἶναι τὰ πράγματα.—Θέλετε χρήματα; Κατὰ πᾶν ἔτος ἑκατομμύρια ἐπὶ ἑκατομμυρίων προκύπτουσι νέα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Θέλετε σώματα; Ὁ διπλασιασμός τοῦ ἐθνικοῦ πληθυσμοῦ σταθερῶς προχωρεῖ. Θέλετε μέλλον; Δὲν ἔχετε ἢ νὰ στρέψητε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἀπέναντι Ἀνατολήν. Ἀλλὰ λείπουσιν οἱ τοὺς στόλους καὶ τοὺς στρατοὺς αὐτοσχεδιάζοντες κατὰ τὴν μεγάλην περίοδον τοῦ 1821. Τὴν γενεὰν τῶν συνομολογούντων τὰ δάνεια τοῦ 1824 καὶ 1825 διεδέχθη ἑτέρα γενεὰ, ἣτις λησμονεῖ τὴν δύναμιν τῶν διεθνῶν συμφερόντων. Χωρὶς λόγῃν, χωρὶς πῦρ νομίζουσιν ὅτι ἀνανεοῦνται οἱ λαοί. Παραλείπω τὴν ιδέα τῆς διὰ τῶν γραμμάτων νέας ὑποταγῆς τῶν ὄντων

καὶ ἐσομένων κυρίων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ φιλοδοξία τοῦ οἰκοδιδασκάλου μοὶ φαίνεται ἀκατανόητος. Ῥωμαῖος λέγεται ὁ μαθητῆς, Τοῦρκος ἢ Σλάβος, ἀδιάφορον. Ἀρκεῖ νὰ ὑποταχῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμματικὴν! Πόσον ὁμως διαφέρει ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐθνικῶν συνδυασμῶν!

Ἡ ἐπιστήμη αὕτη εἶναι γενικὴ, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς διὰφόρους μερικωτέρας ἐπιστήμας, κοινῶς γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα «πολιτικαὶ ἐπιστήμαι». Ἐὰν αὐταὶ διδάσκωνται σχολαστικῶς καὶ μένωσιν ἀνευ πραγματικῆς ἐφαρμογῆς ἐν τῷ τόπῳ, οὐδεὶς λόγος περὶ γενναίων καρπῶν. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, τῆς ὁποίας τὸ περὶ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας τμήμα ἀκριβῶς ἐντεῦθεν ἀπέτυχεν. Ὁ σκοπὸς του ἀπὸ κυρίου μετετράπη εἰς ἀπλῶς ἐπικουρικόν, συμπληρώσεως τοῦτέστι τῶν θεωρητικῶν σπουδῶν τῶν βιομηχανικῶν, οὕτως εἰπεῖν, κλάδων τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, περὶ τὴν δικαστικὴν καὶ τὴν δικηγορικὴν. Μέχρι ποίας ὁμως ἐποχῆς εἶναι συγκεχωρημένον νὰ περιμένωμεν τοὺς ἐλπιζομένους Μεσσίας εἰς ἀνθρώπων τῶν ἡμετέρων πραγμάτων; Ἐὰν δὲν δώσῃ τοιοῦτους ἢ ἐφηρημένῃ ἐπιστήμῃ, ἐκ ποίων πηγῶν δύνανται οὗτοι νὰ προκύψωσιν!

Νομίζω ὅτι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἐφθασαν οἱ χρόνοι τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη ἐπὶ πλείστων ἄλλων. Τόσα κληροδοτήματα δίδονται πρὸς ἀνέγερσιν κτιρίων, πρὸς περίθαλψιν ἐνδεδῶν καὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν παιδῶν. Πῶς! Δὲν εἶναι κατεπεῖγον νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τέλους καὶ ἀληθῆς σχολεῖον εἰς μόρφωσιν τῶν ἐν γένει διοικητῶν τοῦ τόπου; Κτίσατε πόλεις, ἀθροίσατε ἐμπόρια,—ἀστυνόμους δὲν ἔχετε; ματαιοπονεῖτε. Καλλιεργήσατε τὴν ἐξοχὴν, ρίψατε κεφάλαια εἰς τὰς φυτείας,—ἀγρονόμους καὶ δασονόμους δὲν ἔχετε; ματαιοπονεῖτε. Ἐπιβάλετε φόρους καὶ συνταξάτε προϋπολογισμούς,—οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους δὲν ἔχετε; ματαιο-

πανείτε. Ὀργανίσατε δήμους, ἐπαρχίας καὶ νομούς, — δη-
μάρχους, ἐπάρχους, νομάρχας δὲν ἔχετε; ματαιοποιεῖτε.
Θὰ ἐρωτήσωσιν οἱ περίοικοι λαοί, «ποῦ εἶναι οἱ πρόξενοι
ὑμῶν, ποῦ οἱ πρέσβεις;» Καὶ θὰ τοῖς ἀπαντήσητε «πῶς δὲν
ἀρκοῦσιν οἱ υἱοὶ τῶν μὲν καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τῶν δέ»; Ὁ κατά-
λογος τῆς ἀπαιθμήσεως τῶν ἡμετέρων ἀνικανοτήτων θὰ
ἀπέβαιεν ὀχληρὰς, εἰ ἐξηκολούθουν αὐτὸν μέχρι τέλους.

Ἡ παρασκευὴ πρακτικῶν ὀργάνων διὰ τὴν καθέλου
ἐθνικὴν διοίκησιν οὔτε εἰς τὴν δογματικὴν ἀπὸ καθέδρας
διδασκαλίαν ἀνήκει, οὔτε ἐκ μόνης τῆς τύχης πρέπει νὰ
ἐξαρτηθῇ. Αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι ἀνήκουσιν εἰς τὸν κλά-
δον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐπομένως πρέπει νὰ διδάσκων-
ται διὰ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου. Ὡς ἐν παραδείγματι,
ἔχω ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὴν καλλιτέραν κυβερνήσιν ἀλλὰ τὴν
δυνατὴν, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐρευνῶ τὰ κατὰ τὰς
ὑπαρξάσας κυβερνήσεις. Ἱστορία τῆς πολιτικῆς, ὅπως αὐ-
τὴ ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς διαφόρους πολιτειακοὺς τύπους,
ἱστορία τῆς διοικήσεως, τῆς κυβερνητικῆς οἰκονομίας,
στρατιωτικὴ ἱστορία, διπλωματικὴ, βιομηχανικὴ, γεωρ-
γικὴ, ἐμπορικὴ κλπ. Δὲν πρόκειται περὶ οἰκοδομήματος
ἐκ τῶν προτέρων. Συναθροίζεται πανταχόθεν ἡ σοφία τῆς
ἀνθρωπότητος διὰ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, ὅπως φωτίση
τοὺς θνητοὺς ἐκ τῶν παθημάτων τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμέ-
νων. Ἐὰν αἱ ὥραι τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ αἱ περίοδοι τοῦ χρό-
νου ἐπαναλαμβάνωνται ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, ἄπειρα πα-
ραδείγματα μαρτυροῦσι τὴν αὐτὴν ἐκτύλιξιν καὶ ἐπὶ τοῦ
πνευματικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος ἐργασμοῦ. Εἶναι κύκλος
τις περιστροφῆς, ὁ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἠνωμένος αἰώνιος
ὁ φῆς τῶν Αἰγυπτίων, σύμβολον σοφίας ἅμα καὶ διαδοχῆς.

Τοιαύτη πρακτικὴ διὰ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας Σχο-
λὴ λειτουργεῖ ἀπὸ πενταετίας ἤδη ἐν Παρισίοις, ἰδρυθεῖσα
τῇ συμπράξει πολλῶν ἐλευθεροφρόνων ὑπὸ τοῦ κ. Boutmy,
μετὰ τὰς στρατιωτικὰς καταστροφὰς τοῦ Γαλλογερμανι-

κοῦ πολέμου, κατὰ μέγα μέρος ὀφειλομένης εἰς προηγου-
μένης δικινητικῆς συμφορᾶς, αἵτινες ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν
κατέστησαν ἐκείνας διὰ τὴν Γαλλίαν ἀναποφεύκτους. Τὸ
παράδειγμα τῆς Παρισινῆς Σχολῆς εἶναι ἤδη ὑπὸ σπου-
δαίαν συζήτησιν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπὸ πολλῶν δὲ χωρῶν μαρ-
τυρεῖται ἡ εὐνοικὴ τῆς ιδέας ὑποδοχῆ. Ἡδὴ ἐν Περου
τῆς Ἀμερικῆς διωργανίσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων ὁμοίᾳ
διὰ τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας Σχολή.

Μεταξὺ τῶν ἐνδεικτικωτέρων πορισμάτων τῆς ἐν Γαλ-
λίᾳ ἐλευθέρας Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν πρέπει
νὰ σημειωθῶσιν ἰδιαιτέρως δύο. Ἐννοῶ τὰς ἐξ ἁπασῶν
τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν προσκλήσεις ἐν Παρισίοις τῶν
νέων θιασωτῶν τῆς καθόλου ἐθνικῆς ἐπιστήμης, καὶ τὰς
ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἀπονομὰς βραβείων περιηγήσε-
ως. Εἶναι μέθοδος ἀλάνθαστος ὑπενθυμίζουσα τοὺς πα-
λαιοὺς σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος, οἵτινες, περιηγούμενοι καὶ
μελετῶντες τὰ ἀλλότρια, καθίσταντο τοιοῦτοι. Ὅσον ἀφο-
ρᾷ τὴν διδασκαλίαν, ἀρκεῖ ἡ ἐπομένη περίληψις μαθημά-
των τινῶν τοῦ πρώτου τῆς Σχολῆς ἑξαμήνου.

Ὁ κ. Sorel, καθηγητῆς τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας, ἔχει
ὡς θέμα τὰς συνθήκας τοῦ 1815, αἵτινες ἐπὶ πεντηκον-
ταετίαν ἀπετέλεσαν τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς Εὐρώπης.
Μετὰ εἰσαγωγὴν τινὰ εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην ἀπὸ
τοῦ 1789 Εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, ἡ διδασκαλία εἰσέρ-
χεται ἀμέσως εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τὴν ἀλληλο-
γραφίαν τῶν πρεσβευτῶν, ἀποδεικνύουσα ὅτι αὐθῆκαι,
πρωτόκολλα, διακοινώσεις εἶναι ἀφηρημένοι τύποι πολι-
τικῶν φαινομένων» καὶ ἐξάγουσα ἐκ τοῦ ὑφάσματος τῆς
ἀπὸ συνθήκης διπλωματικῆς γλώσσης τὴν ζῶσαν πραγ-
μοτικότητα τῶν κινούντων τὰ ἀνθρώπινα παθῶν καὶ συμ-
φερόντων. Ἦσον γόνιμος καὶ περιεκτικὴ ἡ ἀνά χειρας
διπλωματικὴ διδασκαλία, μαρτυροῦσιν αἱ ἀπὸ τοῦ 1845
μέχρι σήμερον μεγάλαι ἐθνολογικαὶ ἐν Εὐρώπῃ μεταβολαί.

Ὁ κ. Levasseur, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας τῶν γεωργικῶν, βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν προόδων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα, δίδει τοιοῦτον τόνον εἰς τὰ μαθήματα αὐτοῦ, ὥστε ὑπὸ τὴν ἐπαγωγὸν γλῶσσαν του μεταβάλλεται ἡ ξηρὰ καταστατικὴ εἰς θελκτικωτάτην τῆς ἐφηρμοσμένης ἐπιστήμης συνοδοιπόρον. Ἡ περιέργεια κατακυριεύει τὸ ἀκροατήριον καὶ ἡ διδασκαλία ἐμπνέει τὰς ψυχὰς αὐτοῦ.

Ὁ κ. Gaidoz, καθηγητῆς τῆς γεωγραφίας καὶ ἐθνογραφίας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀποδεικνύει διὰ τῶν τοπολογικῶν σχέσεων, πῶς διενεμήθησαν αἱ φυλαὶ, αἱ γλῶσσαι καὶ αἱ θρησκεῖαι ἐν ταῖς κυριωτέραις χώραις, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν. Εἰσέρχεται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ φωτὸς ἀναβιβάζει τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἐθνογραφίαν εἰς περιφανεστάτην βαθμίδα. Ἡ ἐνώσις αὐτῶν ἀποτελεῖ ἐπιστήμην πλουσιωτάτην, διδακτικωτάτην καὶ γονιμωτάτην ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐν γένει τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων.

Ὁ κ. Dupoyet, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας τῶν ἀπὸ τοῦ Smith οικονομικῶν ἀρχῶν, παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἐν τε τοῖς συγγράμμασι καὶ ἐν τοῖς νόμοις. Ἀναλύει τὰς καθ' ἑκάστον ιδέας ἐν τῇ κυριωτέρᾳ τούτων διατυπώσει. Ἐπὶ παραδείγματι οἱ Φυσιοκράται παρέχουσιν ὡς θέμα ἐρεύνης τὴν περὶ καθαροῦ εἰσοδήματος θεωρίαν, ὁ Smith τὴν περὶ διαιρέσεως τῶν ἔργων, κλπ. Τοιοῦτοτρόπως καταστρώνεται ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας περιουσία ἀπὸ τῶν μᾶλλον κεκυρωμένων ἀγώνων αὐτῆς.

Τὰ ἀνωτέρω δείγματα εἶναι ἱκανὰ εἰς ἀπόδειξιν τῆς γενικῆς διευθύνσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ πνεύματος ἐν τῇ Παρισινῇ Σχολῇ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀναγινώσκω ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς προγράμματι μεταξὺ ἄλλων θεμάτων καὶ τὰ ἑξῆς: Περὶ τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἀγ-

γλία καὶ Γερμανία, περὶ σιδηροδρόμων τοπικοῦ συμφέροντος, περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Καβούρ (λαμπρὸν καὶ σωτήριον μάθημα διὰ τοὺς μέλλοντας Ἕλληνας πολιτικούς), σύγκρισις συνταγμάτων, μελέται ἐμπορικῆς γεωγραφίας κλπ. Δέν ὑπάρχει νέα ὁδὸς, ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐργασία, τῆς ὁποίας δὲν ἐπιλαμβάνεται ἡ Σχολὴ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἀμα ὡς ἴδη αὐτὴν συνδεομένην πρὸς τὴν ἐν γένει ἐκτύλιξιν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ διοικήσις αὐτῶν καὶ ἡ μόρφωσις τῶν προσηκόντων ταύτῃ ἀνδρῶν.

Ἐὰν ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἐπόψεως ἐπισκεφθῶμεν τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς αὐτῆς, ἐν τῇ καθολικῇ διευθύνσει τῆς κοινωνίας, παρωδούμενα, δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι ὅλαι αἱ ψῆφοι θὰ συναντηθῶσιν εἰς τὸ ἑξῆς πόρισμα: Ὅτι τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ διοικητικῶς καταρτισθῆ ταχύτερον καὶ τελειότερον τῶν λοιπῶν, ἔχει ἐν χερσὶ τὰς τύχας καὶ τῶν ἄλλων, νῦν παρούσας, κατόπιν δὲ τὰς ἐν τῷ μέλλοντι. Εὐχομαι οὕτως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἐγκαίρως συμπληρώσῃ τὴν ἀνωτέραν ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῆς διὰ τῆς προσθήκης τῆς πολιτικῆς διδασκαλίας, τῆς ἀπὸ θετικῶν μελετῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἀποτελουμένης.

ΚΟΙΝΟΚΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ.

Ἡ κοινοκτημοσύνη δὲν εἶναι ἐφεύρημα τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Καὶ ὡς θεωρία καὶ ὡς νομοθέτημα ἀπαντᾷ ἐν τῇ

ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Κοινοκτημονικὴ ἦτο ἡ ἱστορουμένη διανομὴ ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ Λυκούργου, καὶ αἱ κινήσεις τοῦ ὄχλου κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δημοκρατουμένης Ρώμης, κοινοκτημονικὸν τὸ ὁμοδαίτον τῶν πρώτων χριστιανῶν καὶ τῶν ἀναβαπτιστῶν, κοινοκτημονικὰ τὰ αἷτια τοῦ πολέμου τῶν χωρικῶν ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν, κοινοκτημονικὴ ἦτο ἡ περὶ Πολιτείας θεωρία τοῦ Πλάτωνος καὶ τὰ πολιτικὰ μυθεύματα τοῦ Θωμᾶ Μόρου. Ἄλλ' ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ τῶν κοινοκτημονικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν τῶν νεωτέρων πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας. Αἱ ἀρχαιότεραι ἔχουσιν αἰτίαν πολιτικὴν ἢ ἠθικὴν ἢ κοινοκτημοσύνη προτείνεται ἢ ἐφαρμόζεται, διότι ἡ διαφορὰ τῶν οὐσιῶν καὶ αἱ χωρίζονται περιουσίαι θεωροῦνται ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς πολιτείας εὐημερίαν, ἢ διότι οἱ ἄνθρωποι καθίστανται ἠθικῶς τελειότεροι. Ἡ σημερινὴ ὁμως κοινοκτημοσύνη ἔχει καθαρῶς κοινωνικὰ αἷτια καὶ ἐπιδιώκει τὴν θεραπείαν κοινωνικῆς νόσου ἀληθοῦς καὶ ὁμολογουμένης καὶ παρὰ τῶν ἐναντίων.

Ἡ σημερινὴ πολιτικὴ ἐπιστήμη διακρίνει αὐστηρῶς τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς κοινωνίας. Τὴν διαφορὰν ταύτην ἀνομολογοῦσιν τὴν σήμερον ἅπαντες οἱ δημοσιολόγοι, διαφέρονται δὲ μόνον κατὰ τοῦτο, ἐὰν ἡ χωριστὴ θεωρία τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆς πολιτείας εἶναι ἐφικτὴ καὶ σκόπιμος ἢ ὄχι. Ἡ διαφορὰ τῆς πολιτείας ἀπὸ τῆς κοινωνίας συνίσταται κυρίως εἰς τοῦτο. Ἡ πολιτεία σκοπεῖ βεβαίως τὴν προστασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων καὶ ἐν γένει τὴν εὐημερίαν τῶν κοινωνῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἔχει ἅμα αὐτοτελῆ ὑπαρξίν καὶ ἴδια τέλα, εἰς ἃ πρέπει νὰ ὑποχωρῶσι τὰ ἴδια τῶν κοινωνῶν. Ἡ πολιτεία δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ ἄθροισμα τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἡ ὀργανικὴ αὐτῶν ἔνωσις εἰς ἓν ἐνιαῖον ὅλον. Ἡ πολιτεία δὲν εἶναι αὐθαίρετόν τι κατασκευάσμα τῶν κοινωνῶν αὐτῆς ἀλλ' ἐπιβάλλεται

ἀπὸ τῆς φύσεως ἀναγκαίως· πᾶς ἄνθρωπος ἀναγκαίως ἀνήκει καὶ ὀφείλει νὰ ἀνήκῃ εἰς τινὰ πολιτείαν· ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει πολιτικὸν ζῶον κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην. Τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πολιτείαν ἀποτελεῖ ἡ κοινωνία· ἡ κοινωνία δὲν εἶναι τι αὐτοτελές καὶ ἀναγκαίως ἐπιβαλλόμενον ἀλλ' αὐθαίρετόν τι. Ἡ κοινωνία λαμβάνει τοὺς ἀνθρώπους ἐκάστους ὡς τοιοῦτους καὶ τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα. Οἱ ἔχοντες οἱ ἐπιδιώκοντες τὰ αὐτὰ συμφέροντα προσεταιρίζονται αὐθαίρετως καὶ ἐκουσίως. Ἐκ τῶν ρητῶν ἢ σιωπηλῶν τούτων προσεταιρισμῶν καθόσον ἐν αὐτοῖς τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα εἶναι τὰ κινουῦντα ἐλατήρια προέρχεται ἀντίθεσις καὶ σχηματίζονται αἱ κοινωνικαὶ καλούμεναι τάξεις, ἐν ταύταις δὲ ἔγκριται ἡ ὑπαρξὶς τῆς κοινωνίας.

Αἱ ἀνώτεροι καλούμεναι τάξεις ἦτοι αἱ εὐπορώτεροι, εὐποροῦσαιμέσων εὐποροῦσι σχολῆς καὶ κέκτηνται διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μείζονα ἀνάπτυξιν καὶ παιδεῖαν. Διὰ τῆς δυνάμεως τῶν χρημάτων καὶ τῆς μορφώσεως αὐτῶν προσκτῶνται δύναμιν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ καθίστανται ἢ ἐπικρατοῦσα τάξεις, οἱ κύριοι μοχλοὶ τῆς πολιτικῆς τάξεως· ἡ κοινωνικὴ λοιπὸν αὐτῶν ὑπεροχὴ προσπορίζεται αὐτοῖς καὶ πολιτικὴν. Τὰ πολιτικὰ προνόμια τῶν εὐπορουσῶν τάξεων ἦσαν ἄλλοτε πολλῶ μείζονα, ἐν ταῖς σημεριναῖς ὁμως πολιτεαῖς μόνον ἔχνη τινὰ αὐτῶν σώζονται ὡς ἐνθα τίθεται ὡς προσὸν τῆς ἐνεργητικῆς ἢ παθητικῆς ἐκλογῆς εἰς βουλευτὴν καὶ ἄλλας δημοσίας θέσεις ἢ κατοχὴ τοσαύτης ἢ τοσαύτης περιουσίας.

Ἡ σπουδὴ πρὸς κατάργησιν παντὸς προνομίου πολιτικοῦ στηριζομένου εἰς διαφορὰν περιουσίας εἶναι κίνησις πολιτικὴ, ἥτις καθόσον ἐπιδιώκει τὴν αὐστηρὰν καὶ συνεπῆ τήρησιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐν πᾶσαις ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσι καὶ ἀξιώμασι εἶναι ἡ καλουμένη δημοκρατικὴ κίνησις. Ἀλλὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης κινήσεως εἶναι διάφο-

ρος ἢ κοινωνική. Ἡ κοινωνική δὲν ἐπιδιώκει κατάργησιν προνομίων πολιτικῶν, οὐδ' ἐν γένει πολιτικούς σκοπούς κατ' εὐθείαν. Ἡ κοινωνική κίνησις ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν διαφορὰν τῶν περιουσιῶν, καὶ ἡ ἐπιδιώκει τὴν κατάργησιν πάσης χωριστῆς περιουσίας καὶ τὴν κοινοποίησιν τῶν ὑπαρχόντων (κοινοκτημοσύνη communism) ἢ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν περιουσιῶν ἕξωθεν διὰ τῆς πολιτείας φέρ' εἰπεῖν (socialismus)

Ἐφ' ὅσον αἱ εὐποροῦσαι τάξεις ἐκέκτηντο σπουδαῖα πολιτικὰ προνόμια ἢ κοινωνική καχεξία ἔφερε εἰς πολιτικὰ κινήσεις καὶ ἐπαναστάσεις. Ἀφ' ὅτου ὁμως διὰ τῆς Γαλλικῆς ἰδίως ἐπαναστάσεως τὰ προνόμια ταῦτα κατηργήθησαν σχεδὸν ῥιζηδόν, ἤρξαντο καὶ αἱ καθαρῶς κοινωνικαὶ καὶ κοινοκτημονικαὶ κινήσεις.

Ἡ κυρία αἰτία τῶν νεωτέρων κοινοκτημονικῶν κινήσεων εἶναι ἰδίως ἡ ὑπεροχὴ καὶ τὸ κράτος τῶν κεφαλαιούχων ἐπὶ τῶν ἀκτημόνων ἐργατῶν, ἰδίως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Εἰς πᾶσαν βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν συνέρχοντα ὁ ἐπιχειρῶν κεφαλαιούχος καὶ οἱ ἐργάται, συνέρχονται δὲ κατὰ συμφωνίαν ἢτοι ἐλευθέρως. Ὅστις δέχεται προσωπικὴν ἐλευθερίαν ὅστις ὁμολογεῖ τὸ ἱερόν τῆς ἰδιοκτησίας δὲν δύναται οὐδεμίαν ὑποστατὴν ἀντιλογίαν νὰ φέρῃ κατὰ τῆς τάξεως ταύτης. Ἡ ἐλευθέρη συμφωνία μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν εἶναι ἀπόρροια καθαρὰ τῶν δικαιωμάτων τούτων, καὶ ἡ πολιτεία ὀφείλουσα τὴν διαφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τούτων, ὀφείλει τὴν προστασίαν τῆς ὅπως ἡ συναλλαγὴ αὕτη καταρτίζεται ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ. Ὅσον ὀρθὴ εἶναι κατὰ θεωρίαν ἡ σχέσις αὕτη τοσοῦτον παραλλάσσει κατὰ τὰς περιστάσεις ἐν τῇ πραγματικότητι.

Ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ σχέσις τοῦ ἐργάτου δὲν εἶναι ἡ τοῦ ἐλευθέρως συναλλασσομένου. Ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ ἐργασία εἶναι ἐμπόρευμα, ὡς τοιαύτη

δὲ ὑφίσταται ἀπάσας τοῦ ἐμπορεύματος τὰς τύχας. Καὶ αὕτη ὑπόκειται εἰς συναγωνισμόν. Ὑποτιμᾶται δὲ ἡ ὑπερτιμᾶται ἀναλόγως τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς. Ὁ ἐργάτης μὴ ἔχων κεκτημένην περιουσίαν ἀναγκάζεται πρὸς συντήρησιν καὶ διατροφήν αὐτοῦ, ὅταν ἡ προσφορὰ ἐργασίας εἶναι ἀφθονος, νὰ κατέλθῃ μέχρι τοῦ τελευταίου ὄρου, μέχρι τοῦ ὄρου τῆς πενιχρᾶς αὐτοῦ συντηρήσεως. Ὁ ἐργάτης συναλλάσσεται καὶ τότε πάντοτε ἐλευθέρως μετὰ τοῦ ἐπιχειροῦντος κεφαλαιούχου, ἀλλ' εἶναι ἐλευθερία αὕτη ὅταν ὁ μὲν εἶναι ἠναγκασμένος νὰ δεχθῇ πάντα ὄρον, ὁ δὲ εἶναι πάντῃ ἐλεύθερος νὰ τὸν δεχθῇ ἢ νὰ τὸν ἀποβάλλῃ; Καὶ ὁμως εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ πολὺ καὶ μέγα πολλακίς τῆς ἐπιχειρήσεως κέρδος προῖόν ἐπίσης τοῦ κεφαλαίου ὡς καὶ τῆς ἐργασίας τῶν ἐργατῶν. Διατὶ ὁ κεφαλαιούχος νὰ ἀποφέρῃ τὸ πᾶν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως κέρδος, ὁ δὲ ἐργάτης νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ζῇ, καὶ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ζῇ διὰ νὰ πλουτῇ ὁ κεφαλαιούχος; Δὲν εἶναι τοῦτο πραγματικὴ τῶν ἐργατῶν δουλεία; Οἱ ἀρχαῖοι τοῦλάχιστον δούλοι εἶχον ἐκ τῶν προτέρων ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τὴν συντήρησιν αὐτῶν ἐφ' ὅσον ἔμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυρίου αὐτῶν.

Ἐρρέθη πολλακίς, καὶ τοῦτο εἰς παρηγορίαν τῶν ἐργατῶν, ὅτι διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ οἰκονομίας δύνανται καὶ αὐτοὶ κατ' ὀλίγον σχηματίζοντες μικρὰ κεφάλαια νὰ ἀνακύψωσι ἐκ τῆς θλιβερᾶς ὄντως καταστάσεως αὐτῶν ταύτης, καὶ ὅτι ἡ περίστασις αὕτη καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ὀτικαθιστῆ τὴν θέσιν τῶν σήμερον ἐργατῶν πολὺ ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχαίων δούλων. Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς βιομηχανίας ἀπέδειξε καὶ καθ' ἡμέραν ἀποδεικνύει τὸ μάταιον τῆς παρηγορίας. Ὅχι μόνον ἐργάται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακύψωσι, ἐκτὸς σπανιωτάτων καὶ τυχαίων ἐξαιρέσεων ἀλλὰ παρετηρήθη, ὅτι καὶ τὰ διάμεσα στοιχεῖα, οἱ μι-

χροὶ κεφαλαιοῦχοι ὁσημέραι ἐκλείπουσιν καὶ ἐξαφανίζονται μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποστῶσι τὸν συναγωνισμὸν πρὸς τὰ μεγάλα κεφάλαια, τῶν ὁποίων οἱ κάτοχοι πρὸς κατάθλιψιν τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν μικροτέρων δύνανται πρὸς καιρὸν νὰ ὑποστῶσι ἀκινδύνως θυσίας καὶ ζημίας. Ἡ ἀντίθεσις λοιπῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἀντὶ νὰ ἐλαττωῦται ὁσημέραι ἐπιτείνεται, — τὸ δὲ χάσμα μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ στηρίζεται μείζον καὶ μείζον. Ἡ ἀπελπισία τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως αὐτῶν καθίσταται ὁσημέραι τὸ ἐπικρατέστερον εἰς τοὺς ἐργάτας αἰσθημα.

Παρ' ἡμῖν, ἐνθα τὰ διάμεσα στοιχεῖα ἤτοι τὰ μικρὰ κεφάλαια εἶναι εἰσέτι τὰ ἐπικρατοῦντα, εἶναι δύσκολον καὶ σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν σπουδαιότητα τοῦ κινδύνου καὶ τὰς μερίμνας ἅς τὸ κοινωνικὸν τοῦτο ζήτημα ἐμποεῖ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἡ τάξις τῶν ἀνθρώπων οἵτινες τὴν προσήκουσαν λύσιν τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος δὲν θεωροῦσιν ἐφικτὴν διὰ τῆς παρούσης ἐννόμου τάξεως τῆς πολιτείας, καὶ οἵτινες πρὸς λύσιν αὐτοῦ ἐπιδιώκουσι βιαίαν τινα κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν μετατροπὴν, ἥτο ἄλλοτε ὀλιγάριθμος καὶ περιωρίζετο εἰς φαντασιώδεις θεωρητικούς, τὴν σήμερον ὅμως ἢ ἐπίφοβος αὕτη τάξις ἐν μόνῃ τῇ Γερμανίᾳ ἀριθμεῖ ὀπαδοὺς 500,000 ἐργατῶν περίπου. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπέδειξε μὲν καὶ κατὰ τὸ 1848 ἰδίως ὅμως τῷ 1871 ὅπόσον ἐπικίνδυνος εἶναι διὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν δυνάμις. Ὑπὸ τὸν τύπον δὲ τῆς διεθνοῦς εταιρίας διενεργεῖ ἐνότητα τῶν ἐκασταχοῦ διεσπαρμένων ὁμοφρόνων καὶ διακλαδοῦται ἐπὶ μᾶλλον καθ' ὅλην τὴν πεπολιτισμένην Δυτικὴν Εὐρώπην.

Θεωρητικῶς ἢ συζήτησις περιστρέφεται εἰς τοῦτο· εἶναι ἢ ὁμολογουμένη παρά πάντων ὡς λυπηρὰ κοινωνικὴ κατάσταση ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ πρέπει διὰ τοῦτο πρὸς θεραπείαν αὐτῆς νὰ ἀνατραπῶσι τὰ ἱερώτερα τέως θεωρούμενα δικαι-

ώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ δύναται νὰ ἐπινοηθῇ θεραπεία τοῦ κακοῦ τηρουμένης τῆς ἱερότητος τῶν δικαιωμάτων τούτων. Οἱ κοινοκτημονικοὶ λέγουσι πρέπει ἀναγκαίως νὰ καταργηθῇ ἡ ἰδιοκτησία, εἰ δὲ μὴ θεραπεία τοῦ κακοῦ εἶναι ἀδύνατος. Ἄλλ' ἢ κατάργησις τῆς ἰδιοκτησίας συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν συνεπειαν αὐτὴν δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀποδεχθῶσι οἱ κοινοκτημονικοὶ προτείναντες κοινογαμίαν. Ἄλλ' ἢ θεωρία αὕτη ἀπρηχαιώθη. Τὰ νεώτερα συστήματα δὲν εἶναι πλέον κοινοκτημονικά, ἀλλὰ κοινωνικά, τὸν περιορισμὸν τῆς ἰδιοκτησίας ἢ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐπιδιώκοντα οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν κατάργησιν αὐτῆς. Ὅπως ἔχη τις ἰδέαν τινα περὶ τῶν διαφόρων τούτων συστημάτων ἐπισυνάπτωμεν ἐνταῦθα σύντομον αὐτῶν ἱστορικὴν ἀφήγησιν, τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἀνάλυσιν ἢ καὶ ἀναίρεσιν θεωροῦντες ὡς ἔξω τῶν ὀρίων τῆς παρούσης μελέτης.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Μάλθους ἐπόμενος τῇ κλασικῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ τῆς Ἀγγλίας ἀνέπτυξε τὴν περὶ πληθυσμοῦ θεωρίαν αὐτοῦ καὶ ἀπέδειξε τὸ ἀναγκαῖον ἰκανῆς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος, ἥτις μόνον δι' ἠθικῆς ἐγκρατείας δύναται νὰ μετριασθῇ, καθ' ἣν ἐποχὴν μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας ὁ μέγας ἐπιστήμων ἀπέδειξε τὰ ἀναπόφευκτα κατὰ τῆς μεγαλοουργοῦ ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς, ἀνέστη ἐν Γαλλίᾳ ἀνὴρ ὅστις διὰ τῆς ριζικωτάτης ἀνατροπῆς πάσης ὑφισταμένης τάξεως ἤλπιζε νὰ ἰδρῦσῃ τὴν δι-αρκῆ τῶν πάντων εὐδαιμονίαν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ Babeef. Φίλος τοῦ Danton καὶ Robespierre μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς τρομοκρατίας κατέστη ἡ κεφαλὴ τοῦ παραχοποιοῦ ὄχλου, συνέστησε περιοδικὸν le tribun du peuple καὶ ἤρξατο δημοσίων παραδόσεων ἐν τῇ Société du Pantheon. Τοῦ Διευθυντηρίου ἀπαγορεύσαντος τὰς παραδόσεις, ὁ Babeef κατέστη ἡ κεφαλὴ μυστικῆς κοινοκτημονικῆς εταιρίας ἥτις προσεταιρίσθη καὶ ἄλλην μυστικὴν εταιρίαν ἐκ τῶν

ἄκρων δημοκρατικῶν. Τῷ 1796 ὁ Baboef ἐξέδοτο κρύφα διακήρυξιν δι' ἧς ἐμελλε νὰ προπαρασκευασθῇ αἱματηρὰ ἐπανάστασις. Ἀλλὰ διὰ προδοσίας κατέστη ἐφικτὴ ἡ σύλληψις τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐταιρίας, ὧν τινες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἄλλοι ἀπήχθησαν ἐξόριστοι. Οὕτω ἐπνίγη ἡ πρώτη κοινοκτημονικὴ κίνησις τῶν νεωτέρων χρόνων.

Κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν διακήρυξιν τοῦ Baboef πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ πλουσίου καὶ πένητος ἔπρεπε νὰ ἐκλείπῃ. Οἱ πλούσιοι, ὅσοι δὲν ἀφίστανται ἐκουσίως τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν χάριν τῶν πτωχῶν, ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀποκεφαλίσθωσι. Πᾶσα ἀνισότης πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ, ἐργασία καὶ ἀπολαύσεις πρέπει νὰ ᾔναι κοιναί. Συνεπῶς τούτοις ζητεῖται κοινότης παιδείας· οὐδεὶς πρέπει νὰ τυγχάνῃ κρείσσονος μορφώσεως, ἵνα μὴ ἡ διὰ τῆς βίας ἀποκαταστάσα ἐλευθερία ἀνατραπῇ ἐκ τῆς ἀνισότητος τῆς ἰκανότητος τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ἄρθρῳ 11 τῆς διακηρύξεως λέγει· «ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐτελειώσε, διότι οἱ πλούσιοι καταβροχθίζουσι τὰ πάντα καὶ εἶναι κύριοι ἀποκλειστικοί, οἱ πένητες δὲ ἐργάζονται ὡς ἀληθεῖς δοῦλοι, θλίβονται ἐν τῇ δυστυχίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ δὲν δύνανται οὐδέν».

Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κινήματος τοῦ Baboef αἱ κοινοκτημονικαὶ κινήσεις δὲν ἐξέλιπον ἐν Γαλλίᾳ. Τῷ 1830 ἐσχηματίσθησαν καὶ πάλιν μυστικαὶ δημοκρατικαὶ ἐταιρίαι, ἐπιδιώκουσαι τὸν προσηταιρισμὸν τοῦ δυσηρεστημένου καὶ ἀγριανομένου ὄχλου, καὶ αἵτινες προὐκάλεσαν αἱματηρὰς ἐπαναστάσεις ἐν Παρισίοις καὶ Λυόνῃ. Ἡττηθεῖσα ἡ δημοκρατικὴ μερίς μετετράπη εἰς κοινοκτημονικὴν, καταρτίζουσα τοὺς ἀποκλειστικούς αὐτῆς ὀπαδοὺς ἐκ τοῦ ἀκτήμονος ὄχλου καὶ ἐπιζητοῦσα ὡς ὁ Baboef τὴν διὰ φόνων καὶ ἐπαναστάσεως ἀποκατάστασιν τῆς κοινοκτημοσύνης, ἰδίως ἀφ' ὅτου ὁ Buonarotti ἀρχαῖος ἐταῖρος

τοῦ Baboef ἐπανήλθεν ἐκ τῆς ἐξορίας. Ἀλλὰ καταβλήθεισης τῆς ἐπαναστάσεως τῶν κοινοκτημονικῶν τῷ 1839, ἡ κοινοκτημοσύνη διεσώζετο ἐπὶ τινα χρόνον μόνον ἐν ποικίλαις μυστικαῖς ἐταιρίαις, ὑπὸ τὴν ἀπεχθεστέραν δὲ μορφήν της παρὰ τοῖς *travailleurs égalitaires*.

Ἐτι ἄπαξ ἐγένετο πρακτικὴ ἀλλ' εἰρηνικὴ ἀπόπειρα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κοινοκτημοσύνης ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Cabet. Ὁ Cabet ἀπὸ τοῦ 1845, ἐνεργῶν ὡς δημοκρατικὸς, ἐξωρίσθη τῷ 1834 ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐνταῦθα δὲ διατρίβων συνέγραψε πολιτικὴν μυθιστορίαν ἐπιγραφομένην *Voyage en Icarie*. Ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἀποκαταστῇ, κατὰ τὴν μυθιστορίαν ταύτην, διὰ τῆς κοινότητος τῶν κτημάτων, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀνατροφῆς· ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη θὰ κατορθωθῇ ἀπλῶς ἐκ πεποιθήσεως καὶ διὰ τῆς πειθοῦς. Ὁ Cabet δὲν ἦτον ἐπαναστατικὸς, ἰδιάζον δὲ εἶναι αὐτῷ ὅτι μετὰ τῆς ἰδιοκτησίας δὲν ἐξίτηι καὶ τὴν κατάργησιν τῆς οἰκογενείας.

Τὸ βιβλίον τοῦ Cabet ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σύστασιν τῆς ἐταιρίας τῶν ἰκαρικῶν κοινοκτημόνων, ὁ δὲ Cabet ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐταιρίας, ἐν ἣ ἀνήκον καὶ εὐποροὶ πρόθυμοι εἰς θυσίας καὶ οἵτινες τὸν Cabet ἐλάτρευον ὡς πατέρα καὶ νέον Ἰησοῦν. Τῷ 1847 κατηρτίσθη πράγματι ἐταιρία πρὸς ἀνίδρυσιν Ἰκαρίας, 69 δὲ ἐργάται καλῶς ἐφωδιασμένοι μετηνάστευσαν, ψάλλοντες ἰκαρικοὺς ὕμνους, εἰς Ἀμερικὴν, ἐνθα ὁ Cabet εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἔκτασιν ἐρήμου χώρας. Τῇ προφυλακῇ, οὕτως εἰπεῖν, ταύτη ἠκολούθησαν ὕστερον δύο ἐκστρατεῖαι ἐκ 485 ἐν συνόλῳ ἀνδρῶν, ἐπὶ τέλους δὲ ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς ὁ Cabet εἰς Ἀμερικὴν. Ἐνταῦθα ἔπαθον οἱ Ἰκαριοὶ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ, μετὰ 280 δὲ μόνον καθίδρυσεν ὁ Cabet μικρὰν Ἰκαρίαν ἐν Nauvon, ἧτις ἐπὶ τινα χρόνον ἠκμαζε, προσελθόντων ὁμως ὕστερον καὶ ἄλλων αὐθαδεστέρων καὶ ἀτακτοτέρων ἐταίρων ἐξεδιώχθη ὁ Cabet,

και έτελεύτησεν εν άγίω Λουδοβίκω, εν πενία και δυστυχία, αλλά μέχρι τέλους μετά πιστής άφοσιώσεως προς τά ιδανικά αὐτοῦ.

Μετά τόν Cabet ή άληθής κοινοκτημοσύνη εξέλιπεν εν Γαλλία. Τοσοῦτον επικρατέστερα έγινοντο όμως έκτοτε τά κοινωνικά συστήματα, άτινα παρέλαβον μέν τινας ιδέας τής κοινοκτημοσύνης, αλλά στηρίζονται επί διαφόρου πάντη βάσεως. Τά κοινωνικά συστήματα άνεφάνησαν τὸ πρῶτον ως θεωρίαί, ὕστερον όμως προσεταιρίσθησαν τούς δημοκρατικούς, και τούτων τούς άκρους, και κατέστησαν σπουδαία και ένεργός άπανταχοῦ δύναμις.

Παραλείποντες τόν μέγαν ιστορικόν Sismondi, ὅστις και αὐτός επικρίνων τήν άρχαιοτέραν Οικονομολογίαν, εξέφρασε κοινωνικάς μάλλον κρίσεις, θά εξέτάσωμεν κυρίως ένταῦθα εν πρώτοις τά συστήματα και τās σχολάς τοῦ St. Simon και Fourier, έπειτα δέ τὸ τοῦ Louis Blanc, μετά δέ ταῦτα, διαλαβόντες εν ὀλίγοις τās κοινοκτημονικάς κινήσεις εν Ἀγγλία, θά μεταβῶμεν εις τήν θεωρίαν τῶν κοινωνικῶν συστημάτων τῶν Γερμανῶν Lassalle και Marx.

Τά συστήματα τοῦ St. Simon και Fourier άν και διαφέρουσι πολὺ άπ' άλλήλων, έχουσι όμως και πολλά τά κοινά. Ἀμφότεροι άπεκάλυψαν άληθεῖς καχεξίας τής ύφισταμένης κοινωνίας, αλλά δέν εθεώρησαν και τήν ανισότητα ως καθ' έαυτήν κακήν. Ἀμφότεροι κατείχοντο ὑπὸ εὐγενοῦς άφοσιώσεως προς τόν σκοπόν αὐτῶν, τήν εὐδαιμονίαν τής ανθρωπότητος, και ὑπὸ άκαταμαχήτου πεποιθήσεως εις τήν άποστολήν αὐτῶν. Ἀμφότεροι δέν ήδυνήθησαν νά ποιήσωσι χρησίμους πρακτικάς προτάσεις και όμως επενήργησαν επί πλείστον διεγείραντες άλλους. Ἀμφότεροι δέν εκήρυττον πολιτικὴν επανάστασιν, και όμως παρῶρμησαν εις τοῦτο εξέγειραντες ανερίκτους έλπίδας. Ὁ St. Simon ήτο ιδανικώτερος τοῦ Fourier, ὅστις απέβλεπεν εις μόνην τήν αύξησην τής ὕλικής ευημερίας τῶν ανθρω-

πων, εκ περιτροπής όμως τοῦ St. Simon οί σκοποὶ ήσαν άσαφεῖς και άόριστοι και παρ' αὐτῶ δέν άπαντὰ τις πυρρήνας άληθῶν ὀργανικῶν μεταρρυθμίσεων. Ἀμφότεραι αὶ σχολαὶ εξέλειπον, άλλ' ή καλουμένη σήμερα κοινωνική δημοκρατία στηρίζεται εν πολλοῖς επ' αὐτῶν, οὐχι δέ μόνον αὕτη αλλά και ή αντίθετος ταύτη κοινωνική μεταρρυθμισις έμαθε πολλά παρ' αὐτῶν.

Ὁ εκ γενετῆς δοῦξ St. Simon έτυχε άρίστης ανατροφῆς και προώριστο εις μεγάλας θέσεις. Ἀριστοκράτης άγνότατος διέσωσε δι' ὄλου τοῦ πολυταράχου αὐτοῦ βίου άκηλίδωτον εὐγένειαν καρδιάς. Τοῦ σταδίου αὐτοῦ ήρξατο ὑπὸ τόν Βασιγκτῶνα εν τῶ περι ἀπελευθερώσεως τής Ἀμερικῆς άγῶνι, ὕστερον επανήλθεν εις τήν πατρίδα και έγινετο τῶ 1783 λοχαγός. Εν μέσω μεγάλων σχεδίων κατέλαβεν αὐτόν εξαπίνης ή επανάστασις, ήτις άπεστέρησε αὐτόν τής περιουσίας. Ἀλλά δια τής άκαμάτου εργασίας μετασχών και τής πώλησεως τῶν εθνικῶν κτημάτων απέκτησε νέαν περιουσίαν και ήρξατο τῶ 1797 τεσσαρακοντούτης τήν ήλικίαν νά ποιῇ ευρείας σπουδάς. Μακραὶ ὁδοιπορεῖται και πολυτελής βίος ἰδίως μετά τόν γάμον αὐτοῦ κατεβρόχθισαν ταχέως τήν νέαν περιουσίαν, ὅτε δέ ήρξατο γράφειν έζη εν μυρία πενία εργαζόμενος ως αντιγραφεύς εως οὔ αντελάβετο αὐτοῦ πρώην ὑπηρέτης. Μετά τόν θάνατον τοῦ προστάτου τοῦτου ειργάζετο εν έσχάτη ένδειά και προσέκτα μαθητάς. Ἀλλ' ή έλλειψις αποτελεσμάτων παρήγαγε αὐτόν εις άποτυχοῦσαν αυτοκτονίαν, μεθ' ήν εξηκολούθησεν επί 2 έτη μέχρι τοῦ 1825 εργαζόμενος εν μέσω τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ὁ St. Simon ήτο ανήρ προαισθήσεων, άσαφῆς και εις έαυτόν προφήτης, αλλά και συν πάση τῇ συγχύσει εκ τῶν έργων αὐτοῦ διαλάμπουσι φωτεινόταται πολλάκις άκτινες. Εν τῶ πρώτῳ αὐτοῦ συγγράμματι τερατολογεῖ περι άποκαλύψεως, περι νέας θρησκείας και περι τοῦ πνεύματος

τοῦ Νεϋθωνος. Ἄξιοι δὲ ἡ πνευματικὴ ἐξουσία νὰ δοθῇ τοῖς σοφοῖς, ἡ πολιτικὴ τοῖς κεκτημένοις περιουσίαν, ἡ ἐξουσία δὲ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων εἰς πάντας. Ἦδη ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ διαφαίνεται ἡ γνώσις τῆς ἀντιθέσεως τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων τάξεων, τῶν φύσει συντηρητικῶν εὐπόρων καὶ τοῦ φύσει ἰσότητα διψῶντος ὄχλου, ἀλλ' εἶναι ἔτι ἀμυδρά καὶ φαντασιώδης. Σαφέστερα παρίσταται ἡ ἰδέα αὕτη ἐν τῷ *Catechisme des industriels*, ἐν ᾧ ἀληθῶς ὑπὸ *industriels* ἐννοοῦνται ἅπαντες οἱ παραγωγικῶς ἐργαζόμενοι, ἀλλ' ἀντιτίθενται οὗτοι πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῶν Φράγγων (τοὺς εὐγενεῖς) καὶ πρὸς τοὺς *intermediaires* τοὺς εἰς εὐπορίαν τινὰ ἀνελθόντας δικηγόρους, ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ζῶντας ἐκ τῶν προσόδων αὐτῶν. Οἱ *industriels* ἦτοι τὰ 24]25 τοῦ ἔθνους πρέπει νὰ συμμαγήσωσι μετὰ τῆς βασιλείας καὶ ἀμέσως νὰ κοινωνήσωσι τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Τὴν κορωνίδα εἰς τοὺς φαντασιώδεις αὐτοῦ σκοποὺς ἐπέθηκεν ὁ *St. Simon* διὰ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ *Nouveau Christianisme*, ἐν ᾧ ἀναπτύσσει τὸ σύστημα τῆς γενικῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης ἐσπούδασε νὰ δώσῃ εἰς ἀπάσας αὐτοῦ τὰς διδασκαλίας ἀνώτερόν τινα θρησκευτικὸν χαρακτήρα.

Σαφέστεροι τοῦ *St. Simon* ἦσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Εἰς τούτους ἀνῆκον καὶ ἄνδρες ὕστερον διάσημοι γενόμενοι ὡς ὁ *M. Chevalier*. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦ καλουμένου ἀγ. Σιμωνισμοῦ διεμόρφωσαν κυρίως ὁ *Bazard* καὶ ὁ *Enfantin*. Ὁ πρῶτος ἀνέπτυξε σαφῶς τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἰδιοτελοῦς ἀτομικότητος, ἣτις τείνει πάντοτε πρὸς κατάθλιψιν καὶ ἀποστέρησιν, καὶ τῆς ἀξιώσεως τῆς διηγενοῦς βελτιώσεως τῆς πολυαριθμοτάτης ἀλλὰ καὶ πενεστάτης τάξεως τῆς κοινωνίας. Ὅπως δὲ διεξαγάγη τὴν ἀρχὴν, ἐνὶ ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰκανότητα καὶ εἰς ἐκάστην ἰκανότητα κατὰ τὴν ἐργασίαν, ἀξιοὶ ἐπὶ πᾶσι κατάργησιν τοῦ κληρονομικοῦ δι-

καίου, ὥστε ἡ περιουσία τῶν ἀποβιωσάντων διὰ παντοδυναμίου Τραπεζίης νὰ μεταβαίη εἰς τὸν ἀξιώτερον.

Τὸ ἰδιάζον τοῦτο τῆς Σχολῆς τοῦ *St. Simon* ἀλλὰ μὴ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχον, ἡ κατάργησις δηλαδὴ τῆς διαδοχικῆς κληρονομίας, δὲν ἦτο μὲν ἀντικρὺς ἐπαναστατικὴν ἀλλ' ἡ διεξαγωγὴ αὐτῆς ἐπέφερε ἀναγκαίως τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ὅλης καθεστηκυίας ἐννόμου τάξεως. Ἦτο διὰ τοῦτο πάντη συνεπὴς ἡ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *Bazard* ἀξιουμένη παρὰ τοῦ *Enfantin* προσθήκη τῆς καταργήσεως τοῦ γάμου διότι αἰρομένου τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου ἀφαιρεῖται ἡ οἰκονομικὴ βᾶσις τῆς οἰκογενείας, τὸ δὲ ἠθικὸν καθῆκον τοῦ γάμου, ἡ προσήκουσα ἀνατροφή τῶν τέκνων καθίσταται ἀδύνατος.

Ὅτε ὁ *Enfantin* μετ' ὀλίγων ὁπαδῶν ἐποίησαν πρακτικὴν ἀπόπειραν τῆς κοινογαμίας, ὑπέπεσαν εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, ἡ δὲ Σχολὴ διελύθη. Αὕτη ἰδρυθεῖσα ὑπὸ φαντασιώδεις ἀξιώσεις ὑπέβαλεν ἑαυτῇ ὕστερον σκοποὺς, οἵτινες μόνον δι' ἐπαναστάσεως ἠδύναντο γενικῶς νὰ πραγματοποιηθῶσι. Τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν κοινοκτημοσύνην μαρτυρεῖ ἡ κατάργησις τῆς κληρονομίας καὶ τοῦ γάμου, τὴν πρὸς τὰς ὕστερον κοινωνικὰς κινήσεις ἡ ἐπιθυμία τῆς βιαίας ἀνυψώσεως τῆς τετάρτης τάξεως.

Τὸ σύστημα τοῦ *Fourier* ἀνεπτύχθη ἀνεξαρτήτως τοῦ *St. Simon* καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Ὁ *Fourier* ἦτο νεώτερος τοῦ *St. Simon*, ἦτο ἔμπορος κτὶ ὡς τοιοῦτος ἐγνώρισε ἐμπράκτως τὰς ἀνηθίκους ἐνεργείας τοῦ ἐλευθέρου διαγωνισμοῦ. Καὶ ὁ *Fourier* ἔσχε μαθητὰς, εἰς δὲ τούτων ὁ *U. Considerant* κατῴρθωσε νὰ φέρῃ τὴν Σχολὴν εἰς τινα ἀκμὴν ζῶντος ἔτι τοῦ διδασκάλου.

Ἄκρατοι καὶ παχυλαὶ μωρίαὶ καθιστῶσιν δύσκολον τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ πυρῆνος τῆς διανοίας τοῦ *Fourier*. Ἐκ τῆς

ἀποδοχῆς τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμιστικῶν αὐτοῦ σχεδίων προσδοκᾷ τελείαν μεταμόρφωσιν τῆς ὅλης φύσεως· ἢ θάλασσα θὰ γένηται γλυκεῖα, τὰ ἄγρια θηρία θὰ ἡμερωθῶσι κτλ. πάντα δὲ ταῦτα θὰ καθίστων δυνατὴν τὴν ἄπειρον ἐπίτασιν τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων, ἰδίως δὲ ἐξαιρέτων εὐωχιῶν καὶ ἀκράτου σαρκικῆς ὀμιλίας. Αὐτὴ ἡ ἐργασία θὰ μετεβάλλετο εἰς ἀπόλαυσιν. Πάντα δὲ τὰ θαύματα ταῦτα θὰ ἐπῆρχοντο ἀναγκαίως ἐὰν ἐφήρμοζέ τις τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ ἔπειτα πάντες οἱ ἄλλοι διδαχθέντες ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀπεμιμοῦντο τοῦτον.

Τὰς ὄνειροπολήσεις ταύτας περὶ μεταμορφώσεως τῆς γῆς ἀνεκάλεσε ὕστερον αὐτὸς ὁ Fourier, δικαίως δὲ ἠξίωσεν ἵνα μὴ ἐκ τῶν ἀτοπιῶν τούτων κριθῆ ἡ ἀξία τῶν προτάσεων αὐτοῦ. Ὅ,τι ἐμπράκτως ἐζήτησε ὁ Fourier ἦτο ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀτομικοῦ συστήματος τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς διὰ τοῦ κοινωνικοῦ. Ἐν τῷ ἐπικρατοῦντι ἐλευθέρῳ συναγωνισμῷ ἔβλεπε οὐχὶ μόνον τὴν πηγὴν πάσης ἀπάτης καὶ πλεονεξίας ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς βαρείας πίεσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἐπιβλαβοῦς ἀπωλείας χρόνου.

Τὸ ἀτομικὸν σύστημα τῆς παραγωγῆς, καθ' ὃ ἕκαστος ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ ἡ προσωπικὴ ἀπόκτησις εἶναι τὸ μόνον κινεῖν ἐλατήριον, ὁ Fourier δὲν ἤθελε νὰ περιορίσῃ ἀλλὰ πάντῃ νὰ καταργήσῃ διὰ τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ. Ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἀντὶ τῶν τέως πόλεων καὶ χωριῶν ἔπρεπε νὰ ἀνιδρυθῶσι φαλανστήρια, καθ' ἕκαστον τετραγωνικὸν μίλιον ἀνά ἓν, ὡς κέντρον ἔχοντα τὰ πάντα τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν ἐκάστῳ θὰ κρατῆ ἀνεξάρτητος τάξις· ἕκαστος θὰ ποιῆ τὴν ἀρεστοτάτην καὶ ἐπιτηδειοτάτην αὐτῷ ἐργασίαν, τὸ καθολικὸν δὲ προϊόν θὰ διανεμηταί· καὶ τέσσαρας μὲν μοίρας τούτου θὰ λαμβάνῃ τὸ κεφάλαιον, πέντε ἡ ἐργασία, τρεῖς δὲ ἡ εὐφυΐα. Ἐπειδὴ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἅπασαι αἱ μερίδες ὡφε-

λοῦνται ἢ ὅλη μεταρρύθμισις, ἐνόμιζε, θὰ πραγματοποιηθῆ ἄνευ βιαιοπραγιῶν καὶ ληστείας τῶν πλουσίων.

Εἶναι φανεραὶ ἐν τῷ συστήματι τοῦ Fourier αἱ ὑπερβολαὶ καὶ τὸ δυσκατόρθωτον αὐτῶν ἄνευ τελείας ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων. Ἐν τῷ συστήματι δὲ τῆς παρ' αὐτοῦ προτεινομένης σαρκικῆς ὀμιλίας ὑπάρχει καὶ θετικὴ ἀνηθικότης. Ἄλλ' ἐν τῇ ὑπερβολικῇ κριτικῇ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ὑπάρχει τις ἀλήθεια, δι' ἧς ὁ φαντασιώδης καὶ συγκεχυμένος Fourier εἶναι ὁ προφήτης τῆς ἰδέας τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἀπομεμονωμένη εἶναι ἡ θέσις τοῦ κριτικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος τοῦ Proudhon. Ὁ διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐνθους αὐτοδίδακτος οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ παραγάγῃ θετικὸν σύστημα· τοῦ προβλήματος ἀντελήφθη βαθύτερον ἢ ἅπαντες οἱ γάλλοι κοινωνικοὶ, ἀρξάμενος διὰ κριτικῆς τῆς ιδιοκτησίας καὶ μετὰ ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας ἐπιχειρήσας τὴν ἐπίκρισιν. Ἐπικρίνων τὴν οἰκονομολογίαν διὰ τῆς ἰδέας τῆς ἰσότητος, τὴν κοινοκτημοσύνην διὰ τῆς οἰκονομολογίας καταλήγει ἐν ταῖς ἐρεῦναις αὐτοῦ εἰς ἀλύτους ἀντιφάσεις. Ἄλλ' οὕτω τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἀπλῶς ἀρνητικόν, αὐτὸς δὲ εἰ καὶ ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων ἕνεκα τῆς ἀγνότητος τοῦ χαρακτῆρος ἔμενε ἀπομεμονωμένος χωρὶς νὰ ἀνιδρύσῃ ἰδίαν, ἀνεξάρτητον σχολήν.

Δύω εἶδη ἀναμορφωτῶν τοῦ κόσμου ἐγνωρίσαμεν μέχρι τοῦδε, τοὺς μὲν φανερῶς ἐπαναστατικούς, τοὺς δὲ εἰρηνικούς φαντασιοκόπους. Αἱ ὑπ' αὐτῶν ἀνιδρυσεῖσαι σχολαὶ δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Ἀλλὰ νέα ἀνεφύη μερίς παραλαβοῦσα τὴν κληρονομίαν ἀμφοτέρων, αὕτη δὲ εἶναι ἡ καλουμένη κοινωνικὴ δημοκρατία.

Ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία παρέλαβε παρὰ τῶν κοινοκτημονικῶν τὴν κλίσιν πρὸς ἐπανάστασιν, καθόσον ζητεῖ τὴν βελτίωσιν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως διὰ τῆς με-

ταβολῆς τῆς καθεστηκυίας πολιτικῆς τάξεως. Ἀναγκαίως εἶναι διὰ τοῦτο ἐν συνδέσμῳ πρὸς τὰς ριζικωτάτας πολιτικὰς μερίδας καὶ τὴν ἄκραν δημοκρατίαν· τὴν σήμερον δὲ κατέστη μερίς πρακτικῆς δυνάμεως μεγάλης. Ἄλλ' αὐτῆδὲν ἐπιδιώκει ἀπόλυτον κοινοκτημοσύνην, ἀλλὰ μεταβολὴν μόνον τῆς διανομῆς τῆς παραγωγῆς πρὸς χάριν τῶν ἐργατῶν. Μετὰ τοῦ Fourier ἔχουσι κοινὴν τὴν κλίσιν πρὸς μόνην ὑλικὴν βελτίωσιν.

Τρεῖς λοιπὸν εἶναι τὴν σήμερον αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀντίθετοι μερίδες, ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία, οἱ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ταύτῃ ὀπαδοὶ τοῦ ἄκρου ἀτομισμού, οἱ μαχηστέριοι λεγόμενοι, καὶ τρίτοι οἱ ἐπιδιώκοντες διὰ εἰρηνικῶν καὶ συνετῶν μεταρρυθμίσεων τὴν διόρθωσιν καὶ θεραπείαν τοῦ ὄντος δεινοῦ κοινωνικοῦ κακοῦ.

Ὁ ἀληθὴς πατὴρ τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ Louis Blanc. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1830 ἤρξατο τῶν δημοσιογραφικῶν καὶ δημαγωγικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1840 κυρίως προσεκλήσατο μέγαν ἀριθμὸν ὀπαδῶν. Τῷ ἔτει τούτῳ ἐδημοσιεύθη τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Organisation du travail ἐν ᾧ περιγράφει δι' ἀκράτου ὑπερβολῆς καὶ μυθιστορικῆς εὐαισθησίας τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμού. Συμφώνως πρὸς τὸν Fourier τὴν ἀτομικὴν παραγωγὴν ζητεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐντελῶς δι' ἑταιριῶν, ἀλλ' οὐχὶ διὰ φαλανστηρίων, ἅτινα μόνον διὰ τῆς ἰσχύος τῆς πεπειθήσεως ἔπρεπε νὰ εὐοδοθῶσι, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία ἔπρεπε νὰ καθιδρῦσῃ ἑταιρίας ἐργατῶν πρὸς παραγωγὴν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς μέσων, νὰ καταθλίψῃ δὲ τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ συναγωνισμού. Μετὰ ἐνός ἔτους διεύθυνσιν τῶν ἑταιριῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας πρέπει εἰ ἐργάται νὰ ἀναλάβωσι τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν πρὸς ἴδιον συμφέρον.

Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρή-

σεων καὶ ἡ ἀντικατάστασις τούτων διὰ συνεταιρισμῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς πολιτείας προστασίαν καταρτιζομένων δὲν εἶναι δυνατὰ εἰ μὴ μόνον δι' ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τοῦ φόρου, ὅπερ ἀληθῶς εἰπεῖν σημαίνει διαρπαγὴν τῶν εὐπόρων. Τῆς ὅλης ἰδέας ἡ δύναμις ἐγκρατεῖται ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ προϋποθέσει, τῇ μεταβολῇ τῆς πολιτείας εἰς δημοκρατικὴν. Ἐπικράτησις τοῦ ὄχλου ἐν τῇ πολιτείᾳ· τοῦτο εἶναι ἔκτοτε τὸ σύμβολον τοῦ ἐξηρηθισμένου ὄχλου, τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ὁ κύριος καὶ τελικὸς σκοπὸς τῶν κοινωνικῶν δημοκρατικῶν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Louis Blanc μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου ἐγένετο μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ τὴν τόλμην ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν φοβερῶν ἐργατῶν τῶν Παρισίων νὰ δράξῃται τῆς δικτατορίας. Καὶ κατώρθωσε μὲν τινα, ἠρκέσθη ὅμως εἰς τὴν ἐν Λουξεμβούργῳ βουλήν τῶν ἐργατῶν καὶ εἰς τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τῶν ἐθνικῶν ἐργοστασιῶν. Ὅτε ὅμως αἱ ἐκλογαὶ ἀπέδειξαν ὅτι κοινωνικὴ δημοκρατικὴ πλειονοψηφία δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ χώρᾳ οἱ ἐργάται ψευθέντες ἐλπίδων ἐτρέπησαν εἰς ἐπανάστασιν. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἰουνίου ἡ μέση τάξις (bourgeoisie) κατέβαλε ἐπὶ τοῦ παρόντος τελείως τὸν ὄχλον μετὰ τῶν ὑπερβολικῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων. Ἄλλ' ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία δὲν ἐξηφανίσθη ἐς αἶψα, ὡς ἐγένετο ἐπὶ τῶν προτέρων κοινοκτημονικῶν κινήσεων.

Ἄλλ' ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ τὴν ὁδὸν ὑγιῶν μεταρρυθμίσεων, ὅπως ὑπερνήκησῃ ἀληθῶς τὴν κοινωνικὴν δημοκρατίαν. Φαινομένη ἦτο ἡ ὑποχώρησις εἰς ταύτην καὶ ἅμα ἀνωφελής, δι' ἧς πρὸς δοκιμὴν παρεσχέθη πίστωσις τριῶν ἑκατομμυρίων φράγκων πρὸς ἀνίδρυσιν παραγωγικῶν συνεταιρισμῶν· οἱ καταρτισθέντες ταχέως καὶ ἐξέλιπον. Ὡσαύτως ἀπέτυχον καὶ οἱ ἐλεύθεροι παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ ἀνίδρυσθέντες ὑπὸ τοῦ Buchez πρώην ὀπαδοῦ τοῦ St. Simon ἀπέτυχον δὲ μήγε-

νόμενοι μετὰ τῆς προσηκούσης περινοίας καὶ διότι ἀπήντησαν δυσπιστίαν εἰς τὸ κοινόν. Ἄλλ' ὁ ἐν τῇ τέφρᾳ τῆς ἐπαναστατικῆς δυσαρρεσκείας τῶν ἐργατῶν ὑπολονθάνων σπινθὴρ ἀνέρρηξε αὐθις φλόγας τῷ 1871. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἡ ἐπανάστασις τοῦ δήμου ὠρισμένον καὶ θετικὸν τέλος, ἀπέδειξεν ὅμως ὅποια ἄγρια πάθη ὑποβράζουσι ἐν Γαλλίᾳ καὶ μέχρι τίνος δύνανται νὰ προβῶσι.

Πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς ἀφήγησιν τῆς ἱστορίας τῶν κοινωνικῶν κινήσεων ἐν Γερμανίᾳ ποιούμεθα βραχὺν περὶ Ἀγγλίας λόγον. Ἡ Ἀγγλία εἶναι εὐτυχῆς, διότι τὰ ἐκ τῆς νεωτέρας βιομηχανίας κοινωνικὰ κακὰ εὗρον ἐν αὐτῇ ἤδη πρό πολλοῦ ὑφισταμένην τὴν ἐλευθερίαν. Εἰ καὶ πολὺ πρότερον τῶν ἄλλων χωρῶν ἀνεφάνη παρ' αὐτῇ τὸ κακόν, ἡ συνήθεια ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ σεβασμῷ τοῦ νόμου ἐκώλυσε ἐπαναστατικὰς κινήσεις. Πᾶν τοῦναντίον ἡ ὁ,τι συνέβη ἐν Γαλλίᾳ κυρίως καὶ ἐν μέρει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἡ κοινωνικὴ κίνησις συνέπεσε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πρὸς τὴν πολιτικὴν κίνησιν· οὕτω δὲ προσεταιρίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐπανάστασιν καὶ προσέλαβεν ἀπ' ἀρχῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βίαιον καὶ ἀνατρεπτικὸν χαρακτῆρα.

Καὶ ἡ Ἀγγλία ἔσχε τὸν κοινωνικὸν θεωρητικὸν αὐτῆς τὸν R. Owen. Ἡ θεωρία τοῦ Owens εἶναι παρεμφορῆς πρὸς τὴν τοῦ Fourier ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὸ ὑλόφρον ταύτης οὐδὲ εἶναι τοσοῦτον φαντασιώδης. Σχολῆ ἐξ αὐτῆς δὲν προῆλθεν ἐκ τῆς δοθείσης ὅμως παρορμῆσεως προῆλθον ὕστερον πολλαὶ πρακτικαὶ μεταρρυθμίσεις, Πρώτην δοκιμὴν τῆς θεωρίας του ἐποίησε ἐν New Lanark. Ἐνταῦθα κατῴρθωσε ἐκπεπτωκὸς καὶ ἀπελπι ὑφαντῶν πλῆθος νὰ ἀνορθώσῃ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς διὰ φιλανθρωπίας προθύμου πρὸς πᾶσαν θυσίαν· κατῴρθωσε δὲ πάντα χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ τὸ εἰσόδημα τῆς ἐπιχειρήσεως ἧτις ἐπετηρεῖτο ὑπὸ τῶν συγγενῶν. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς πρώτης ἀπο-

πείρας ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1816 δημοσίας καὶ γενικωτέρας ἐνεργείας. Ἡ πρόθεσις του ἦτο νὰ βελτιώσῃ ὅλον τὸν κόσμον, ὡς δὲ ὁ Fourier διὰ φαλανστηρίων οὕτω ἐζήτηε ὁ Owen νὰ καλύψῃ τὴν γῆν διὰ γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν χωρίων of unity and mutual cooperation. Ἐπειδὴ σύνεμα ἐκήρυσσε ἑαυτὸν ἄθεον, αἱ ιδέαι αὐτοῦ δὲν εὕρισκον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποδοχὴν. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν καὶ συνέστησε εἰς τὰς βουλάς σύστημα ἐνόνητος καὶ συνεργασίας ἔχον βάσιν γενικὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν τελείαν γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐποίησεν ἔπειτα ἀπροπαρασκευάστους ἀλλ' ἀτυχησάσας ἀποπείρας ἐν New Harmony, περιώδευσε τὴν Ἀμερικὴν, ἐνθουσιάσθη ὑπὲρ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ἰαμαϊκῇ δούλων ἀπέναντι τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργατῶν καὶ ἐπανῆλθεν τέλος εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως προπαρασκευάσῃ τοὺς ἐργάτας εἰς τὰ ἰδανικὰ αὐτοῦ. Ἐτελεύτησε προβεβηκυίας ἡλικίας, ἀφοῦ εἶχε ἐμπνεύσει εἰς τινὰς τῶν ἐργατῶν τὴν ιδέαν τῆς συνεργασίας. Συνέπεια ἐν μέρει τῶν ἰδεῶν τοῦ Owen καὶ ἐν μέρει τῶν κινήσεων ἐν Γαλλίᾳ ἦσαν αἱ ἐπακολουθήσασαι ὕστερον κινήσεις τῶν ἐργατῶν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἰδίως δὲ ἡ τῶν λεγομένων Chartist (τῶν ὁπαδῶν τοῦ δημοτικοῦ χάρτου). Ἄλλ' ἅπασαι αὗται κατευνάσθησαν καὶ ἀπέβαλον τὸν βίαιον αὐτῶν χαρακτῆρα μετὰ τὸ μεταρρυθμιστικὸν ψήφισμα τοῦ 1832. Τοσαῦτα περὶ Ἀγγλίας.

Ἡ Γερμανία κατέστη τὴν σήμερον τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας· αὕτη ἀνέλαβε ἤδη τὴν ἀρχηγίαν ταύτης καὶ ἀνήγαγεν αὐτὴν εἰς ἐπιστημονικὸν σύστημα. Οἱ ὁπαδοὶ αὐτῆς αὐξάνουσιν ὀσημέραι καταπληκτικῶς, ἐνῶ τῷ 1873 ἠρίθμει 300000 ἐργατῶν ὁπαδοὺς, ἡ τελευταία ἐκλογὴ ἀπέδειξεν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἠύξησαν μέχρι τοῦ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1840 ὑπῆρχεν ἐρυθρὰ μερίς ἀσήμαντος ἐκ κοινωνικῶν καὶ κοινοκτημονικῶν, ἧτις ἔγεγα τῆς διαι-

ρέσεως τῆς Γερμανίας εἰς κρατίδια σχεδὸν ἀνεξάρτητα δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἐπίδοσιν καὶ ἐπὶ τέλους τῷ 1849 κατεβλήθη. Ἀλλὰ κατέλιπεν αὐτὴ ἐναύσματα ἱκανά. Ἐξ αὐτῆς προήλθον ἰδίως οἱ δύο ἐπισημότατοι ὕστερον ἀρχηγοὶ τῆς κοινωνικῆς κινήσεως ὁ Lassale καὶ ὁ Marx.

Ὁ Λασσάλης τῷ 1848 ἀνῆκεν εἰς τοὺς δευτερεύοντας καὶ ἀσημοτέρους ἀρχηγούς τῆς ἐκκεντρικῆς δημοκρατικῆς κινήσεως. Μετὰ τὸ 1849 ἐπεδόθη εἰς κοινωνικὰς καὶ νομικὰς σπουδὰς καὶ ἐζήτησε νὰ διαδραματίσῃ πολιτικὸν πρόσωπον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 παρέστη ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἐργατῶν καὶ ἀνίδρυσε τὸν γενικὸν γερμανικὸν σύνδεσμον τῶν ἐργατῶν, οὗ προίστατο δικτατορικῶς μέχρι τέλους τοῦ βίου (1864) καὶ ᾧ μετὰ σπανίας δεξιότητος διέδωκε κοινωνικὰς δημοκρατικὰς ἰδέας.

Ὁ Μάρξ ἤδη κατὰ τὸ 1840 ὡς δημοσιογράφος διέπρεπε ἐν τοῖς γερμανοῖς ἐπαναστατικοῖς. Τῷ 1849 ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐτράπη ἐξαιρέτως εἰς κοινωνικὰς μελέτας. Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Λασσάλης ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν ἐργατῶν ἐν Γερμανίᾳ, κατώρθωσεν οὗτος ἵνα ἀποκτήσῃ ἐπικρατοῦσαν δύναμιν ἐν τῇ ἐν Λονδίνῳ καθιδρυθείσῃ διεθνεί ἑταιρίᾳ, ἧς δὲν ἠδυνήθη νὰ γένηται καὶ κατὰ τύπους ἀρχηγός, στερούμενος τῆς ῥητορικῆς δεινότητος καὶ τοῦ ὁμιλητικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Λασσάλῃ.

Ὡς πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἀτελῶς διωργανισμένης διεθνούς, καὶ διὰ τῶν ἀναμφισβητήτως ἐμβριθῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων ὁ Μάρξ κατέστη τὴν σήμερον ἀρχηγὸς τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας ἐν πάσαις ταῖς χώραις. Βεβαίως εἶναι ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς ὅλης ἐν Γερμανίᾳ κοινωνικῆς δημοκρατίας. Ὁ γενικὸς γερμανικὸς σύνδεσμος τῶν ἐργατῶν, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λασσάλῃ περιήλθεν εἰς κατὰπτωσιν, δὲν περιλαμβάνει πλέον τὴν σήμερον τὴν ὅλην κοινωνικὴν δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας. Τούναντίον τῷ 1869 διηρέθη εἰς τὰς

δύω κυρίας μερίδας, τὴν τοῦ γενικοῦ συνδέσμου τῶν ἐργατῶν, ὅστις εἶναι συγκεντρωτικῶς ὀργανισμένος καὶ ἔχει τὴν ἐδραν ἐν Βερολίνῳ, καὶ εἰς κοινωνικὴν δημοκρατικὴν μερίδα τῶν ἐργατῶν, ἧτις εἶναι ὁμοσπονδιακῶς διωργανισμένη καὶ διευθύνεται κυρίως ἀπὸ Σαξωνίας. Ἀμφότεραι αἱ μερίδες χωρίζονται κυρίως διὰ τῶν προσώπων τῶν ἀρχηγῶν. Μολονότι δὲ ἡ κοινωνικὴ δημοκρατικὴ μερίς τῶν ἐργατῶν διακρίνεται ἰδίως ἀπὸ τοῦ γενικοῦ συνδέσμου τῶν ἐργατῶν διότι ἔπαυσε νὰ ἀποθεοῖ τὸν Λασσάλῃ, καὶ φανερῶς ἀντέχεται τοῦ Μάρξ, πράγματι ὅμως ἀμφότεραι αἱ μερίδες προσοικειώθησαν τοὺς ἀνατρεπτικούς σκοποὺς τοῦ Μάρξ καὶ ἴστανται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους.

Καὶ ὁ Μάρξ καὶ ὁ Λασσάλῃ προήλθον ἐκ τῶν εὐπόρων τάξεων, ἐγένοντο δὲ ἀρχηγοὶ τῶν ἐργατῶν κατὰ κλίσιν καὶ ὅπως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπαναστάσεως διαδραματίσωσιν ἐπίσημα πρόσωπα. Ἀμφότεροι εἶναι κάτοχοι μεγάλων ἐπιστημονικῶν γνώσεων, καὶ παρὰ μὲν τῷ Λασσάλῃ ἐπικρατεῖ τὸ πλάτος τῶν γνώσεων καὶ ὁ πλοῦτος εὐφυῶν καὶ δραστικῶν στροφῶν τοῦ λόγου, παρὰ δὲ τῷ Μάρξ ἐπικρατεῖ τὸ ὑναντίον ἡ βαθύτης καὶ ἡ ὀξύνοια. Οἱ Γάλλοι εἶνα μόνον παρήγαγον κοινωνικὸν ἐπιστήμονα τὸν Proudhon, ἀλλὰ καὶ οὗτος εἶναι πάντοτε συγκεχυμένος. Τούναντίον ὁ Λασσάλῃ καὶ ὁ Μάρξ μεθ' ὅλας τὰς ἀνατρεπτικὰς αὐτῶν τάσεις κατέλαβον ἀναμφισβητήτως μόνιμον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης θέσιν.

Τὸ κριτικὸν τῶν συγγραμμάτων μέρος εἶναι παρ' ἀμφοτέροις τὸ αὐτό· ὁ Λασσάλῃ δηλαδὴ ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ Μάρξ· ὡς πρὸς τοὺς θετικὸς ὅμως σκοποὺς διαχωρίζονται ἐν μέρει. Αἱ κριτικαὶ σκέψεις ἀμφοτέρων τῶν δημαγωγῶν, ἐν αἷς συγκεντροῦται ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῶν ἀξία, εὐρίσκονται κατὰ πλάτος ἀνεπτυγμένα ἐν τῷ μεγάλῳ ἔργῳ τοῦ Μάρξ, «Τὸ κεφάλαιον», ἐν εὐνοητωτάτῃ

καί λίαν ευαρέστω μορφῇ ἐν ταῖς διατριβαῖς τοῦ Λασσά-
λη. Ὁ Μάρξ καὶ ὁ Λασσάλης ἀνάγουν εἰς ἀξίωμα τὴν
ἀρχὴν τοῦ Ricardo, καθ' ἣν μόνη ἡ ἐργασία παράγει τὴν
ἀξίαν καὶ ὅτι ἡ πρὸς παραγωγὴν προϊόντος τινὸς αναγ-
καία ἐργασία εἶναι τὸ μόνον μέτρον τῆς ἀξίας τούτου,
ὥστε ἡ ἀξία τῶν ὠνίων εἶναι οἷον «συμπεπηγμένος ἐρ-
γασίας χρόνος». Ὡσαύτως δέχονται καὶ ὁμολογοῦσι τὸν
σιδηροῦν περὶ ἡμερομισθίου νόμον τοῦ Ricardo, καθ' ὃν
τὸ ἡμερομισθίον τῶν ἐργατῶν δὲν δύναται διαρκῶς νὰ
ὑπερβαῖν τὸ ἀναγκαῖον πρὸς προσήκουσαν συντήρησιν
τῶν ἐργατῶν ποσόν· διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία εἶναι ἐμ-
πόρευμα καὶ ἐπομένως τὸ τίμημα αὐτῆς ἦτοι ἡ ἀμοιβὴ
δὲν δύναται νὰ ᾔναι μείζων ἐκείνου, ἀνθ' οὗ ἡ σχετικὴ
ἐργασία δύναται νὰ παραχθῇ. Τὴν διαφορὰν τοῦ προϊόν-
τος καὶ τοῦ ἡμερομισθίου τῶν ἐργατῶν λαμβάνει ὁ κε-
φαλαιοῦχος ἐπιχειρητῆς, ὑστερῶν οὕτως τοὺς ἐργάτας
τοῦ νομίμως ἀνήκοντος αὐτοῖς κέρδους. Σύνεμα τὸ
κεφάλαιον ἀποκτᾷ οὕτω τὴν δύναμιν νὰ αὐξάνῃ πάν-
τοτε καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὸ κοινὴ ἐπιζήμιον αὐτοῦ κρά-
τος. Αὕτη εἶναι παρὰ φύσιν κατάστασις, ἀντίφασις πρὸς
αὐτὴν τὴν οἰκονομολογίαν, καὶ πρέπει, ἐὰν δὲν εἶναι
ἄλλως δυνατόν, νὰ ἀνατραπῇ καὶ διὰ τῆς βίας.

Ἡ κριτικὴ αὕτη ἀπέδειξε τρανῶς τὰς ἐλλείψεις τῆς
παλαιᾶς «ἀφηρημένης οἰκονομολογίας», διαχέει δὲ καὶ
φῶς ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἡμερομισθίων καὶ
τῶν λόγων τῆς σημερινῆς δυνάμεως τῶν κεφαλαίων, ἀλλ'
ἀπόλλυται εἰς μονομερεῖς ὑπερβολάς.

Ὁ Μάρξ καὶ ὁ Λασσάλης συμφωνοῦσιν εἰς τοῦτο, ὅτι
πρέπει νὰ ἐκλίπῃ τέλος ἡ κεφαλαιοῦχος παραγωγὴ καὶ αἱ
σήμερον ἐπικρατοῦσαι ἡμερομισθίων σχέσεις συμφωνοῦσιν
εἰς τοῦτο, ὅτι τὴν θεραπείαν θεωροῦσι διὰ μόνης τῆς
βοηθείας τῆς πολιτείας ἐφικτὴν, τὴν ἀφ' ἑαυτῶν βοή-
θειαν τῶν ἐργατικῶν τάξεων νομίζοντες ἀσυντελῆ. Ἀλλ'

ὁ Λασσάλης ζητεῖ τὴν κατάστασιν δημοκρατικῆς τῆς πο-
λιτείας διὰ γενικῆς ψηφοφορίας, μεθ' ἧς συνιστᾷ παραγω-
γικούς συνεταιρισμούς τῇ ἀπλῇ πιστώσει τῆς πολιτείας
(οὐχὶ τῇ ἀνιδρύσει παρ' αὐτῆς τῆς πολιτείας ὡς ὁ
Louis Blanc). Τὸ ἠθικὸν ὅμως καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα
τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ οὐδέποτε διενεόθη ὁ Λασσάλης νὰ κα-
ταστρέψῃ. Τοῦναντίον ὁ Μάρξ.

Ὁ Μάρξ χαίρει ἐπὶ τῇ ἐπαναστάσει τοῦ παρισιανοῦ δη-
μου ὡς ἐπὶ πάσῃ βιαίᾳ ἀντροπῇ. Δὲν γνωρίζει οὔτε πα-
τρίδα οὔτε θρησκείαν καὶ μισεῖ πᾶσαν πολιτείαν. Προφη-
τεύων ὅτι ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν κράτους τῶν κεφαλαίων θὰ
ἐπέλθῃ ποτὲ βιαία ἐπαναστάσεις ἐμπνέει τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ
ἄγριον μῖσος κατὰ πάσης ὑφισταμένης πολιτικῆς, κοινω-
νικῆς καὶ θρησκευτικῆς τάξεως. Τὰς συχνὰς ἀπεργίας τῶν
ἐργατῶν θεωρεῖ ὡς προπαρασκευαστικὰς ἀψιμαχίας τοῦ
μέλλοντος μεγάλου ἀγῶνος. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ
ἡ κίνησις ἔλαβεν ἀληθῶς ἀποτρόπαιον χαρακτῆρα. Μετὰ
κυνικῆς ἀναιδείας περιφρονοῦνται τὰ τέως ἱερά καὶ σεβα-
στὰ ἰδανικά τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τὴν προσωπίδα δὲ τῆς ἀδελ-
φότητος ἐπιδιώκεται ἡ διὰ βιαιοπραγῶν ἀποκλειστικὴ αὐ-
ξησις τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων τῶν ἀπόρων τάξεων.

Τὰ μεγάλα κερδοσκοπικὰ ἀτυχήματα συνετέλεσαν οὐκ
ὀλίγον εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Ὁ
ἐλεύθερος συναγωνισμὸς προσάγει ἐκάστοτε θύματα εἰς
τὰς τάξεις αὐτῆς. Αἱ ἀπεργίαι τῶν ἐργατῶν πρὸν αὐξήσιν
τῶν ἡμερομισθίων ἀναγκάζουσι καὶ τοὺς ἀμετόχους καὶ
οὐδετέρους εἶτι ἐργάτας νὰ προσέρχωνται ὅπως λαμβά-
νωσιν τὰς ἀναγκαίας ἐπικουρίας ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνος ἐκ
τῶν διοργανισμένων δυνάμεων ταύτης. Σύνεμα αἱ ἀπερ-
γίαι αὐταὶ ἐνώ συντείνουσι εἰς ἐξάπλωσιν τῶν κοινωνι-
κῶν δημοκρατικῶν καὶ τὴν στενωτέραν διοργάνωσιν αὐ-
τῶν, αὐξάνουσι καὶ τὴν ἀπέχθειαν καὶ τὸ μῖσος τῶν ὀση-
μέραι μᾶλλον ἀντιθέτων καθισταμένων τάξεων. Μεθ' ὅλας

τάς πολλὰς καὶ συνετωτάτας πολλάκις μεταρρυθμίσεις ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν, μεθ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἐλευθέρου συνεταιρισμοῦ τῶν ἐργατῶν, εἶναι ζήτημα ἂν ἐν τῷ μέλλοντι θὰ προληφθῇ βιαία τις ἐπανάστασις τῶν ἐργατῶν, ἀνάλογος πρὸς τὸ ἀπεγνωσμένον κίνημα τῶν δούλων ὑπὸ τὸ Σπάρτακον ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐποχῇ.

I. E.

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ

Σκοπὸς τῆς προκειμένης μελέτης εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου σύγκρισις μεταξὺ δύο λαῶν, κατεχόντων τὰ δύο ἀπώτερα ἄκρα τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, τοῦ μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῇ μεσογείῳ θαλάσῃ, τοῦ δὲ πρὸς δυσμὰς ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ.

Ἄφ' ἐνὸς μὲν ἡ Πορτογαλλία κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1874 περιλαμβάνει 4298881 κατοίκους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς ἀπογραφικοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ 1874 περιλαμβάνει 1496493. Ὀλίγου δεῖν, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τοῦ τῆς Πορτογαλλίας. Ἐν τούτοις ὁ μικρὸς αὐτὸς πληθυσμὸς κατὰ τὸ 1874 ἐνήργησε ἐξωτερικὸν ἐμπόριον 195853066 δραχμῶν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τῷ 1872 ὁ τριπλάσιος Πορτογαλικὸς περιωρίσθη εἰς μόνον 185033900 φράγκα. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι, μεθ' ὅλην τὴν οικονομικὴν διαφορὰν τῶν ἐτῶν τῆς συγκρίσεως (1874 Ἑλλ. 1872 Πορτ.), προκαλοῦσι βεβαίως τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς ἐντύπωσιν, ἀναλυόμενοι δὲ ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς πρὸς τὰ ἔσω καὶ τὰ ἐξωκινήσεως τοῦ

ἐμπορίου, παριστῶσι κατὰ μὲν τὴν Ἑλλάδα 120367459 δραχμὰς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 75485907 ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς, κατὰ δὲ τὴν Πορτογαλλίαν 83442800 φράγκα ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 401894100 ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν εἰσαγωγὴ εἶναι ἀνωτέρα τῆς Πορτογαλικῆς κατὰ 37 ἑκατομμύρια, ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἡ Πορτογαλικὴ ὑπερβαίνει τὴν Ἑλληνικὴν κατὰ 26.

Ἐὰν ἐπιθεωρήσωμεν ἰδιαιτέρως τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν δύο χωρῶν ἐμπορίου, ἐπὶ μὲν τῆς ἐξαγωγῆς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἐν Ἑλλάδι τῷ 1874 ἡ σταφίς (37225024 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ τῷ 1872 ὁ οἶνος (51777600 φρ.), τὴν δευτέραν θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ δέρματα (6344927 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ ὁ χαλκὸς (9144800 φρ.), τὴν τρίτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι ὁ μόλυβδος (3427700 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ ὁ φελὸς (5964000 φρ.), τὴν τετάρτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὸ ἔλαιον (2888364 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ ἐπίσης τὸ ἔλαιον (5689600 φρ.) τὴν πέμπτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ σύκα (2578154 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ ὁ κηρὸς (4580800 φρ.), τὴν ἕκτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι αἱ βάλανοι (2151459) καὶ ἐν Πορτογαλλίᾳ τὰ πορτοκάλια (4121600 φραγκα) κλπ.

Πρὸς περαιτέρω ἐκτίμησιν πρέπει βεβαίως ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης νὰ μάθῃ, ὅτι ἐπὶ τοῦ οἴνου, ἀπέναντι τῶν 41 ἑκατομμυρίων φρ., τὰ ὁποῖα εἰσπράττει ἡ Πορτογαλλία ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, μόλις ἡ χώρα αὐτοῦ ἔχει νὰ δεῖξῃ $1 \frac{1}{10}$! Καὶ ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ γῆ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀμπελοουργικὴ. Μεθ' ὅλην τὴν φήμην τοῦ Ἑλληνικοῦ μέλιτος ὁ ἐξ αὐτοῦ κηρὸς μόλις ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς εἰς δρ. 5964 ἀπέναντι τῶν $4 \frac{1}{2}$ Πορτογαλικῶν ἐκ τοῦ κηροῦ ἑκατομ. Ἄφ' ἑτέρου ἡ Ἑλληνικὴ μεταξουργία εἶναι γονιμωτέρα διότι ἐξήγαγε 1069271 δρ. ἐνῶ ἡ Πορτογαλικὴ μόλις ἔφθασε τὰς 269800 φρ. Αἱ λοιπαὶ λεπτομέρειαι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπὶ πλεόν κατὰ 26 ἑκατομ., ὡς

ἐξετέθη, διαφορὰν τῆς Πορτογαλικῆς ἐξαγωγῆς, ἥτις πάντως εἶναι χειροτεχνικωτέρα, ὡς μαρτυροῦσι π. χ. τὰ ἐξαχθέντα ὑποδήματα, ἀξίας 110880³ φρ., ἄγνωστα ἐν τοῖς καταλόγοις τῆς Ἑλληνικῆς ἐξαγωγῆς.

Ἐπὶ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσιν ἐν Ἑλλάδι, τῷ 1874, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ τὰ ἄλευρα (24029939 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ, τῷ 1872, τὰ νήματα καὶ ὁ βάμβαξ (28420000 φρ.), τὴν δευτέραν θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ ὑφάσματα (20530076 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ τὰ ἔρια (17662000 φρ.), τὴν τρίτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ δέρματα (8384842 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ ἡ ζάχαρις (11575200 φρ.), τὴν τετάρτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι ἡ ξυλεία (5257788 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ οἱ δημητριακοὶ καρποὶ (7033600 φρ.), τὴν πέμπτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι ἡ ζάχαρις (4573049 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ τὰ δέρματα (5140800 φρ.), τὴν ἕκτην θέσιν ἐν Ἑλλάδι τὰ τεταριχευμένα (3235109 δρ.) καὶ ἐν Πορτογαλίᾳ τὰ λινὰ (4390400 φρ.), κλπ.—Παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι αἱ πρὸς τροφήν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀνάγκαι τῆς Ἑλληνικῆς χώρας εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἀντιστοιχῶν πρὸς ἐνδυμασίαν τῆς Πορτογαλικῆς ἀπὸ νημάτων καὶ βάμβακος, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τριπλάσιος ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς μόλις εἰσήγαγε τῷ 1872 δημητριακοὺς καρποὺς 7 ἑκατομ. φρ. Διὰ τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν τὸ γεωργικὸν ζήτημα ἀποτελεῖ τὴν κρισιμωτέραν ἔποψιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Οὕτε πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς ἀδιάφορος ἡ μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ ἐξάρτησις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐκ τῆς πέραν τῶν ὁρίων του παραγωγῆς τῶν πρώτων τῆς συντηρήσεως ὑλῶν. Παραλείπω τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τῆς πρὸς ἀμφοτέρας τῆς χώρας εἰσαγωγῆς. Συνοφίζονται πᾶσαι εἰς τὴν ἐπὶ πλέον διαφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς προεξετέθη, κατὰ 37 ἑκατομ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Πορ-

τογαλλικοῦ ἐμπορίου, εἴτε πρὸς τὰ ἔσω εἴτε πρὸς τὰ ἔξω ἡ Ἀγγλία κατέχει ἀμφοτέρωθεν τὴν πρώτην θέσιν. Τῷ 1874 εἰσήγαγεν ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἡ Ἑλλάς ἐμπορεύματα ἀξίας 28506430 καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὴν ἕτερα ἀξίας 39574397. Ἡ δὲ Πορτογαλία τῷ 1872 εἰσήγαγεν ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐμπορεύματα ἀξίας 85797600 φρ., καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὴν ἕτερα ἀξίας 73897600. Ἡ γειτνίασις οὕτω καὶ ἡ ἱστορικὴ τῆς Πορτογαλλίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις καὶ ἰδίως τὴν πολιτικὴν σχέσιν ἐξηγεῖται καὶ ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν τούτων τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς χώρας ἐμπορίου, ἐκ τοῦ ὁποῦ πλεον τῶν $\frac{5}{7}$ συγκεντρώνει εἰς ἑαυτὴν μόνη ἡ Ἀγγλία (485037900 : 159695200). Ἡ Ἑλληνικὴ κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀναλογία περιορίζεται εἰς $\frac{5}{14}$ (195853065 : 67080827).

Τὰ δευτερεῖα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐμπορίῳ τῆς μὲν Ἑλλάδος κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν (18694016 δρ.) καὶ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὴν Αὐστρίαν (7221865), τῆς δὲ Πορτογαλλίας κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Γαλλίαν 24296800 φρ.) καὶ κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὴν Βρασιλίαν (19734400 φρ.). Ἀκολουθῶς ἔρχονται ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν ἡ Γαλλία (15964014 δρ.) ἡ Αὐστρία (14291052 δρ.), ἡ Ρωσσία (10360440 δρ.), ἡ Ἰταλία (6375878 δρ.) κλπ.—κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν ἡ Τουρκία (7207331) ἡ Ρουμουνία (2788385 δρ.), ἡ Γαλλία (2656354 δρ.), ἡ Ρωσσία (1918073 δρ.) κλπ. Ἐκ τῆς ἐπόψεως δὲ τῆς Πορτογαλλίας κατὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν ἡ Βρασιλία (16811200 φρ.), ἡ Ἰσπανία (15400000 φρ.), αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς (6776000 φρ.), αἱ ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ Πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι (4155200 φρ.) κλπ.—κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν ἡ Ἰσπανία (9800000 φρ.), ἡ Γαλ-

λία (4634200 φρ.), ή Ρωσσία (4228000 φρ.), ή Γερμανία (3875200 φρ.) κλπ.

Ίσως ήδύνατο νά έρωτήση τις πρὸς τι ή 'Ελληνο-Πορτογαλλική αὐτή σύγκρισις. Πρὸς έντασιν δὲ τῆς ἀπορίας δύναται νά προστεθῆ, ὅτι ἐκ τῶν καταστατικῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας ἔχω ὑπ' ὄψιν οὐδεμία ἐμπορική ἐπιμιξία προκύπτει μεταξὺ τῶν συγκρινομένων χωρῶν. Καί ὁμως ἀλήθεια εἶναι ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ λαοὶ προσπαθοῦσι τὴν ἀνάβασιν τῆς ἐθνολογικῆς κλίμακος. Ἀρεστή δὲ εἶναι εἰς τὸν καθόλου ἐπισκοποῦντα ή προσοχή πρὸς τοὺς ἔστω καὶ πόρρωθεν συναγωνιζομένους.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ.

Τὸ ζήτημα εἰς τίνα μεταξὺ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς ἐπικρατείας ἀνήκει ή τῶν δημοσίων ἔργων παρασκευὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐκάστου τόπου ἀναπτύξεως. Ἐάν, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ κεφάλαια πλημμυρῶσι καὶ ή βιομηχανία ἀνθῆ, ἀφ' ἐτέρου δὲ ή μέθοδος τῆς αὐτοκυβερνήσεως ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, εὐθὺς ὡς προκύψει ή ἀνάγκη διώρυγος, σιδηροδρόμου ή ἄλλου δημοσίου κοινῆς χρήσεως ἔργου, ἀμέσως τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἐπιλαμβάνεται τοῦ σκοποῦ καὶ κατορθώνει τὴν ἐκτέλεσίν του. Ἐν τοιοῦτῳ τόπῳ ἐξ ἅπαντος θά μορφωθῆ ή γνωστὴ θεωρία τοῦ Smith, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁποίας ή ἰδιωτικὴ ἐπιχειρήσις ἐδημιούργησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ ὠραιότερα καὶ δαπανηρότερα κοινῆς ὠφελείας ἔργα κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐποχὴν.

Διαφέρουσιν ὁμως οἱ συγκεντρωτικοὶ τόποι καὶ οἱ περιωρισμένης ἐπιχειρηματικῆς ἀναπτύξεως. Ἀπαιτεῖται κατ' αὐτοὺς κίνησις ἀπὸ μοχλοῦ ή δὲ κυβέρνησις πρέπει νά ἀναλάβῃ γενναιότερον μέρος εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν δημοσίων ἔργων. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέναντι τῆς ἐκτεθείσης Ἀγγλικῆς πρακτικῆς παρίσταται ή Γαλλική. Ἴνα δώσω γενικὴν περὶ τῆς τελευταίας έννοιαν, ἀρκεῖ ή σημείωσις τῶν ὑπολογιζομένων κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1877 χρεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπικρατείας ἀπὸ τοῦ λόγου τῶν δημοσίων ἔργων. Ἀναβιβάζονται ταῦτα εἰς φράγμα 4007778978, τοὔτέστι πλέον τοῦ διλιουνίου! Ἴδου δὲ πῶς διαμοιράζονται μεταξὺ τῶν διαφορῶν δημοσίων σκοπῶν.

43638000	φραγ.	διὰ ὁδοὺς καὶ γεφύρας
144499625	»	» βελτιώσεις ποταμῶν
23372000	»	» διώρυγας
97423000	»	» λιμένας
704440404	»	» σιδηροδρόμους
724429	»	» γεωγραφικὸν χάρτην
25344500	»	» δημοσίας οἰκοδομάς.

Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κολοσιαίου τούτου ποσοῦ τὸ σχέδιον τοῦ Γαλλικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1877 περιλαμβάνει 476673000 φρ. ἐκ τῶν ὁποίων 66 ἑκατομ. ἀφορῶσι τὴν συντήρησιν τῶν ὑπαρχόντων δημοσίων ἔργων, 40 ἑκατομ. ἐπιχορηγήσεις εἰς σιδηροδρόμους, καὶ 70 ἐκ. εἶναι προωρισμένα εἰς ἔργα νέα.

Ἐάν ἀπὸ τῶν δύο τούτων μεγάλων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς παραδειγμάτων ἐπισκεφθῶμεν τὴν Ἑλληνικὴν πρακτικὴν, παρατηροῦμεν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1876, ὅτι ἐν μὲν τῇ στήλῃ τῶν δημοσίων χρεῶν οὐδεμία ἀπαντᾶται ἐγγραφῇ λόγῳ δημοσίων ἔργων, ἐν δὲ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν λοιπῶν τῆς ἐπικρατείας δαπανῶν σημειοῦνται δρ. 849352 πρὸς τοὺς ἐξῆς εἰδικοὺς σκοποὺς :

- 30970 δρ. προσωπικόν ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων (1)
 37980 » προσωπικὸν μηχανικῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων (2).
 422682 » δημόσιαι οἰκοδομαί (3).
 8000 » ὁδοποιία (4).
 25000 » σιδηρόδρομοι (5).
 210000 » ὑδραυλικά (6).
 62880 » λιμένες (7).
 51840 » σχεδιαγράφησις πόλεων (8).

Τὸ σημαντικώτερον τῶν ἀνωτέρω προϋπελογισμένων δαπανημάτων ἀνήκει εἰς δημοσίας οἰκοδομάς (422682δρ.)· κατόπιν ἔρχεται ὁ κανονισμὸς τῶν ὑδάτων (210000 δρ.)·

(1) Τὸ ποσὸν τοῦτο διαιρεῖται α) εἰς μισθοὺς δρ. 22920 (1 διευθ. ἀνώτερος ἀξιωματικὸς δρ. 5760, 2 λοχαγοὶ δρ. 7200, 2 ὑπολοχαγοὶ δρ. 4380, 4 ἰχνογράφοι δρ. 4800, ὄλοι ἐκ τοῦ μηχανικοῦ, 1 κλητῆρ δρ. 840)· καὶ β') εἰς ἐξοδα ὑπηρεσίας δρ. 8050 (ἰδοιοπορικὰ, γραφικὰ, ὑλικὸν ἰχνογραφίας κλπ. δρ. 3750, ἐργαλεῖα, βιβλία καταμετρήσεις δρ. 2500, ἐνοίκιον κλπ. δρ. 1800).

(2) Εἰς ταγματάρχης ἐπιθεωρητῆς δρ. 5160, 8 ὑπολοχαγοὶ δρ. 17280, 2 ἀνθυπολοχαγοὶ δρ. 3840, 3 ἀρχιτέκτονες δρ. 9000, 3 βοηθοὶ δρ. 2700.

(3) Τὸ ποσὸν τοῦτο διανέμεται ὡς ἑξῆς· α) ἐπισκευὴ καὶ βελτίωσις τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν οἰκοδομῶν δρ. 30000· β) ἐπισκευαὶ δικαστηρίων δρ. 5000· γ) οἰκοδομὴ δικαστηρίων ἐν Ἀθήναις δρ. 30000· δ) ἐπισκευὴ καὶ βελτίωσις φυλακῶν καὶ κατασκευὴ τοιούτων ἐξεταστικῶν δρ. 85000· ε) οἰκοδομαὶ στρατιωτικῶν κτιρίων δρ. 45000· ς) συντήρησις τῶν ὑπαρχόντων τοιούτων δρ. 60000· ζ) συντήρησις φυλακείων δρ. 15000· η) ἀνέγερσις καὶ ἐπισκευὴ φάρων καὶ φανῶν δρ. 80682· θ) ἀποπεράτωσις τοῦ Βουλευτηρίου δρ. 45000· ι) κατασκευὴ οἰκίσκων καθάρσεως ἐν τοῖς λοιμοκαθαρητηρίοις καὶ ἐπισκευὴ τῶν ὑπαρχόντων δρ. 20000· ια) ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις λοιπῶν καταστημάτων δρ. 7000.

(4) Δαπάνη πρὸς διαγραφὴν ἐπαρχιακῶν, δημοτικῶν καὶ ἀγροτικῶν

ἢ συγκοινωνία κατέχει τὴν τελευταίαν θέσιν (25000 διὰ τὰς σιδηρὰς καὶ 8 διὰ τὰς ἀπλὰς ὁδοὺς).

Ἐκ τοῦ ὅλικου ποσοῦ τῶν δρ. 849352 πλέον τοῦ δεκάτου ἀφορᾷ εἰς τὰ κινουόμενα τὸν περὶ τὰ δημόσια ἔργα μηχανισμὸν πρόσωπα. Δὲν εἰσέρχομαι δὲ εἰς τὸ ζήτημα τῆς κατὰ σκοπὸν δαπάνης τοῦ ὑπολοίπου.

Βεβαίως $\frac{1}{10}$ ἑκατομμυρίου εἰς ἔργα δημοσίου συμφέροντος εἶναι ἱκανῶς μικροσκοπικὸν ποσόν. Ὑποστηρίζω ὅμως ὅτι κατὰ τετὰς ἐνεστῶσας καὶ τὰς ἐν προσεχῆ τινι μέλλοντι δυνάμεις τῶν Ἑλληνικῶν προϋπολογισμῶν δύναται τὸ ποσὸν τοῦτο νὰ διπλασιασθῆ, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ διαταραχθῆ ἡ οικονομικὴ τῶν δημοσίων πόρων ἀρμονία. Δοθέντος ἅπαξ ὅτι ἡ χώρα καθυστερεῖ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, αἱ συλλήθδην δυνάμεις ὅλων εἶναι σημαντικὸς εἰς χεῖρας τῆς πολιτείας μοχλός. Τοιουτοτρόπως αἱ εἰς δημόσια ἔργα δαπάναι τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, μάλιστα ἐπὶ τῆς βελτιώσεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἀνήκουσιν εἰς τὴν παραγωγικότεραν ἐννοίαν. Ἐντὸς τὸ πολὺ εἰκοσιπενταετίας ἡ χώρα δύναται νὰ καρπωθῆ τὰ

κῶν ὕδων, ἐπιβαρύνουσα τὸ δημόσιον κατὰ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ ἀπὸ 16 Δεκεμβρίου 1867 νόμου.

(5) Εἰς ἀποζημίωσιν καταληθέντων κτημάτων, μισθοδοσίαν ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἐξοδα ἐπιθεωρήσεως.

(6) Εἰς ἀποξήρανσιν ἐλῶν, διευθέτησιν ποταμῶν καὶ χειμάρρων δρ. 200000· εἰς συνδρομὴν τῆς δημοτικῆς ὑδραγωγείας δρ. 10000.

(7) Πρὸς κάθαρσιν λιμένων καὶ συντήρησιν τῶν πρὸς τοῦτο χρησίων μηχανημάτων δρ. 60000. Αἱ ὑπόλοιποι 2880 δρ. εἰς μισθοδοσίαν δύο ἐπιστατῶν τοῦ λιμένος Κατακόλου.

(8) Εἰς μισθοὺς προσωπικοῦ δρ. 6600 (Εἰς λοχαγὸς ἐπὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ σχεδίου δρ. 3600, 1 ἰχνογράφος δρ. 1200, 1 γραφεὺς 1200, 1 κλητῆρ δρ. 600)· γραφικὰ κλπ. δρ. 240· εἰς διαπλάτυνσιν τῶν ἐσδῶν καὶ καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν πέριξ δρ. 30000· εἰς κτέλεσιν σχεδίων ἄλλων πόλεων δρ. 15000.

ἀποτελέσματα τῶν χρηματικῶν αὐτῆς θυσιῶν. Δὲν πρόκει-
ται δὲ ἀπλῶς περὶ ἀμέσων ἀποτελεσμάτων, διότι τὰ ἔμ-
μεσα εἶναι κατὰ πολὺ μείζονα. Ὡστε δαπανῶσα ἢ ἐπι-
κράτεια διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς, πορίζεται διὰ τῆς ἐτέρας καθ'
ὄλην τὴν ἀκολουθίαν τῆς κινουμένης καὶ ὁσημέραι αὐξα-
νομένης ἰδιωτικῆς καὶ ἐθνικῆς περιουσίας.

ΑΡ.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΙ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ.

Ἐν γένει ἡ σιδηροδρομία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς
κατηγορίας, διότι ἢ εἶναι διεθνῆς, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν
μεταξὺ τῶν ἐθνῶν συγκοινωνίαν, ἢ εἶναι ἐθνικῆ, τὰς ἀρ-
τηρίας ἀποτελοῦσα τῆς ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας μεγάλης
συγκοινωνίας, ἢ εἶναι ἐπαρχιακῆ, εἰς τὴν ἔνωσιν ἀφορῶσα
τῶν κατὰ μέρος πληθυσμῶν τῆς χώρας. Περὶ τῆς τελευ-
ταίας ταύτης ἢ προκειμένη μελέτη.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐπαρχιακὴν σιδηροδρομίαν ἢ κυκλο-
φορία εἰς ἀνθρώπους καὶ ἐμπορεύματα εἶναι πολὺ μικρο-
τέρα τῆς ἀντιστοίχου ἐν τῇ ἐθνικῇ καὶ διεθνεί σιδηροδρο-
μίᾳ, ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ μεγαλειτέρα οἰκονομία κατὰ
τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν κίνησιν τῶν ἐπαρχιακῶν σι-
δηροδρόμων. Ἐν πεπολιτισμέναις ἐπικρατείαις ὑπολογίζεται
κατὰ προσέγγισιν ὅτι τμῆμα χώρας περιλαμβάνον 30 πε-
ρίπου χιλ. κατοίκων δύναται νὰ παρέξῃ ἐνιαύσιον σιδηρο-
δρομικὴν ἐργασίαν ἀξίας 20 περίπου χιλ. δραχμῶν ἐπὶ
ἐκάστου χιλιομέτρου. Διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀποβλέπων τις
εἰς διαφόρους οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὄρους, καὶ ἰδι-
αιτέρως εἰς τὴν ἀραιότητα τοῦ πληθυσμοῦ, ἔνεκα τῆς
ἰσχύος ἀπαιτοῦνται πλείοτεραι ἐκτάσεις καὶ ἐπομένως σι-

δηροδρομικοὶ δαπάναι πρὸς συγκέντρωσιν πληθυσμοῦ 30
χιλ. κατοίκων δύναται νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι μόλις 10 χιλ.
δραχμῶν δύναται κατὰ χιλιόμετρον νὰ παρέξῃ ὁ ἐπαρ-
χιακὸς σιδηροδρομὸς διὰ πολλὰς ἐν τῷ μέλλοντι δεκαε-
τηρίδας.

Ἐξεταστέον τοιοῦτοτρόπως, ἂν ἐπὶ τοιοῦτῳ ἔτι δὲ καὶ
μικροτέρῳ εἰσοδήματι ἔχειλόγους ἢ Ἑλλάς εἶνα ἐλπίζῃ τὴν
ἐπαρχιακὴν ἐν ἑαυτῇ σιδηροδρομίαν. Ἴσως μάλιστα ἐκ τῆς
ἐρεῦνης ταύτης προκύψῃ, ὅτι ἀπὸ διαφόρων ἱστορικῶν καὶ
τοπικῶν τῆς χώρας περιστάσεων τὰ πράγματα προτάσσου-
σι, παρ' ἡμῖν, τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς διεθνούς σιδηροδρομίας,
τὴν ἀπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς γενικωτέραν ἀρχὴν καὶ ἐπίδοσιν
Τουλάχιστον τὰ μέχρι τοῦδε σιδηροδρομικὰ τῆς Ἑλλάδος
δείγματα ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας καὶ ἐν τῇ Λαυριωτι-
κῇ, καὶ τὰ ἀλληπαλλήλως ματαιούμενα σχέδια τῆς με-
γάλης ἐν τῷ τόπῳ καὶ πρὸς τὰ ὄρια αὐτοῦ σιδηροδρο-
μίας ἐπικυροῦσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν παρατήρησιν ταύτην.

Ὅτι πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς βᾶσις τὸ χιλιομετρικὸν τοῦ
σιδηροδρόμου εἰσοδήμα, ἢ ἀπλουστερα λογικὴ τὸ ἐπι-
βάλλει. Ἐκαστον οἰκονομικὸν ἔργον πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν
ἑαυτῷ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως. Χρήσιμοι βεβαίως εἶ-
ναι αἱ ἐπιχορηγήσεις τῶν κυβερνήσεων καὶ αἱ συνδρομαὶ
τῶν δημοτικῶν ταμείων. Ἄλλ' ἐὰν ἐπὶ τῶν σιδηροδρόμων
τῆς Γαλλίας τὸ τέταρτον παρέχῃ τόκον 5½ τοῖς 0)0, τὸ
τρίτον 2 τοῖς 0)0, καὶ τὸ δέκατον μόλις ἐπαρκῆ εἰς τὰς
δαπάνας τῆς ἐνεργείας, τί νὰ ἐλπίσῃ τις περὶ τῶν εἰσοδη-
μάτων τῆς ἐλληνικῆς σιδηροδρομίας; Ὅθεν ἢ εἶναι τρό-
πος νὰ καταστῇ εὐθηνῆ ἢ κατασκευῆ καὶ ἡ κίνησις τῶν
ἐπαρχιακῶν σιδηροδρόμων, ἢ πρέπει διὰ πολὺν ἔτι χρόνον
νὰ ἐξαρτήσωμεν τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας ἐκ τῆς προσδοκω-
μένης εὐρωστίας τοῦ δημοσίου καὶ ἐπαρχιακοῦ τῆς Ἑλ-
λάδος βαλαντίου, ὅπερ πρὸς τὸ παρὸν διακρίνεται μᾶλλον
ἐπὶ ἰσχνότητι.

ὑπὸ τοιαύτας ιδέας παρίσταται ἀφ' ἐνός μὲν ἢ δαπάνη τῆς κατασκευῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ δαπάνη τῆς καλλιεργείας τοῦ σιδηροδρόμου. Ἀνθρώποι πλούσιοι δύνανται νὰ κατοικῶσιν ἐντὸς οἰκιῶν πολυτελῶν καὶ ἀπεράντων, οἱ πένητες ὅμως εὐχαριστοῦνται καὶ ἐντὸς οἰκίσκων, οἵτινες προφυλάττουσι ἐκ τοῦ ἡλίου, τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ψύχους. Τοιοῦτοτρόπως καὶ πλούσιοι λαοὶ μεταδίδουσιν εἰς τὰ ἔργα τῆς κοινῆς χρήσεως τὸν χαρακτήρα μεγαλοπρεπῶν μνημείων. Ἐνώπιον τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων πληροῦται ἀπὸ θαυμασμοῦ τοῦ ξένου ἢ διάνοια. Ἐν τούτοις δύνανται καὶ ὁ μετριωτέρας οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως λαὸς νὰ θεραπεύσῃ τὰς σιδηροδρομικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀπὸ κατασκευασμάτων πολὺ εὐθινοτέρων.

Ἐν πρώτοις πρὸς τί αἱ πλατεῖαι ἐκεῖναι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ, αἵτινες μεταβάλλουσι τὰς σιδηροδρομικὰς ἀμάξας εἰς κινούμενα μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐρύχωρα δωμάτια; ὁ ἀστὸς π. χ. τῆς Τριπόλεως καὶ οἱ περίξ αὐτοῦ πολυαριθμώτεροι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ χωρικοὶ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη τοιαύτης σιδηροδρομικῆς μεγαλοπρεπείας, ἵνα καταβῶσιν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς τὴν Ἀργολικὴν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ στεναὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ παρουσιάζουσι τὰ διπλώματά των διὰ τὸ πλείστον τῆς Ἑλληνικῆς ἐξοχῆς.

Ἀντὶ 1 $\frac{1}{2}$ μέτρου πλάτος, τὸ ὅποσον δίδεται εἰς τὰς γραμμάς τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἡ ἐπαρχιακὴ σιδηροδρομία δύνανται νὰ περιορισθῇ εἰς γραμμάς πλάτους 1 μόνον μέτρου. Ἡ ἐντεῦθεν δὲ οἰκονομία εἰς τὴν διευθέτησιν τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ κινουμένου ὕλικου παριστᾷ τὰ ἐξῆς πορίσματα. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Sartiaux ἐπὶ ἐκάστου χιλιομέτρου ἢ μὲν πρώτη ἀποκατάστασις τοῦ σιδηροδρόμου δύνανται νὰ περιορισθῇ εἰς 70—80000 φρ. ἢ δὲ καλλιέργεια ἐνιαυσίως εἰς 4000 φρ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ πρῶτον κεφάλαιον

πρόκειται νὰ ἐπιστραφῇ ἐπὶ τόκῳ καὶ χρεολυσίῳ ὁμοῦ 6 τοῖς 0), ἰδοῦ ὅτι κατὰ χιλιομέτρον δι' 9 χιλ. φρ. δύνανται ὁ στενὸς ἐπαρχιακὸς σιδηροδρόμος νὰ κατασκευασθῇ καὶ συντηρηθῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ συγκεντρουμένων ἐν τοῖς περιχώροις πληθυσμῶν 30 χιλ. κατοίκων εἶδομεν, ὅτι 10 χιλ. δρ. σιδηροδρομικὸν εἰσόδημα κέκτηται κατὰ χιλιομέτρον πολλὴν τὴν πιθανότητα, τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα τῆς στενῆς ἐπαρχιακῆς σιδηροδρομίας δύνανται νὰ θεωρηθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον λελυμένον. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐνδεχόμενα εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τούτους ἀπὸ τῶν παντοίων τοπικῶν περιστάσεων λάθη, καὶ τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας τῆς πρώτης ἰδίως καὶ τῆς δευτέρας πενταετίας, (μέχρι δηλαδὴ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νεαροῦ σιδηροδρομικοῦ κατασκευάσματος) μετρία τις ἀπὸ δημοσίων σκοπῶν ἀρωγῇ τῶν ἐνδιαφερομένων δήμων καὶ ἐπαρχιῶν δύνανται νὰ φέρῃ τὴν ἀναγκαίαν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν πρὸς ὅλην τὴν σιδηροδρομικὴν διαχείρησιν.

Ἡ ὑπὸ ἐξέτασιν στενὴ σιδηροδρομία δὲν εἶναι ἀνακάλυψις θεωρητικῆ. Ἐφηρμόσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς πλείστας χώρας καὶ ἤδη καλλιεργεῖται εὐδοκίμως ἐπὶ συλλήθδην ἐκτάσεως 3800 χιλιομέτρων, εἰς τὰ ὅποια πρόκειται νὰ προστεθῶσιν 6200 χιλιομέτρων νέαι γραμμαὶ, ἐν τῷ κατασκευάζεσθαι οὔσαι. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ σιδηροδρόμος Festiniog, ἐν τῇ Ἰνδικῇ ὁ Indian Branch, ἐν τῇ Αὐστραλίᾳ ὁ Queen' sland, ἐν τῇ Βελγικῇ ὁ ἀπὸ Ἀμβέρσης εἰς Gand, ἐν τῇ Βεστροφάλιᾳ ὁ Broelthal, ἐν Γαλλίᾳ ὁ Neufmoutiers. Ἡ Σουηδία καὶ Νορβηγία ἀριθμοῦσι τοιοῦτους σιδηροδρόμους ἐκτάσεως 560 χιλιομέτρων. Ἐπίσης ἐν Ρωσίᾳ, Πρωσίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Ὑποθέτω, ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ του, ὅτι καὶ ὁ Λαυριωτικὸς ἐν Ἑλλάδι σιδηροδρόμος ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων τῆς στενῆς καὶ εὐθηνῆς σιδηροδρομίας εἶναι κατασκευασμένος. Καὶ ἂν πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ σιδηρὰ ὁδὸς ἀπὸ Πεντελικῶ

εις Ἀθήνας, διὰ τὰς μαρμαρίνους ἀνάγκας εἴτε τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης εἴτε τῆς Πειραιϊκῆς ἐξαγωγῆς, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἐπὶ τῶν ἐκτεθέντων ὄρων τῆς στενῆς σιδηροδρομίας, θὰ στηριχθῆ ἢ ἐπιχειρήσῃ.

ΔΗΜΟΣΙΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ.

Ἐκ τοῦ ἐσχάτως δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν πίνακος τῶν δημοσίων εἰσπράξεων κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη προκύπτει, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὴν Α' ἑξαμηνίαν τοῦ 1874 αἱ εἰσπράξεις τοῦ δημοσίου θησαυροῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπελογίζοντο εἰς δρ. 12687540, κατὰ τὴν ἀντίστοιχον ἑξαμηνίαν τοῦ 1875 ἀνέβησαν εἰς δραχ. 15147518, ἵνα καταπέσωσι κατὰ τὴν αὐτὴν ἑξαμηνίαν τοῦ 1876 εἰς δρ. 14672282. Ἀπέναντι ὅθεν τοῦ 1874 αἱ εἰσπράξεις τοῦ 1876 παριστῶσιν αὐξήσιν κατὰ δύο σχεδὸν ἑκατομμύρια (1984742 δρ.), καὶ ἀπέναντι τοῦ 1875 μαρτυροῦσιν ἐλάττωσιν κατὰ ἡμισυ σχεδὸν ἑκατομμύριον (475236 δρ.). Τὸ φαινόμενον τοῦτο πρέπει νὰ μελετηθῆ εἰς τὰ καθέκαστα τῶν εἰσπράξεων κεφάλαια.

Ἐν πρώτοις μεγάλην ἐξήσκησεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων πλεονάματος τοῦ 1875 καὶ ἐλλείμματος τοῦ 1876, ἢ κατὰ τὸ 1874 εὐφορία καὶ ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὴν ἀφορία τοῦ 1875. Ἐξαιρέτως αἱ ἐλαιοφόροι ἐπαρχαί τῆς Ἑλλάδος, εὐσηθεῖσαι ὑπὸ τῆς τύχης τῶν 1874, παρέσχον κατὰ τὸ 1875 γενναιοτέρους πόρους πρὸς τὸν δημόσιον θησαυρὸν, τόσον δι' ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐλαίου εἰσπράξεων ὅσον καὶ διὰ τῶν ἡμέρων περιστάσεων τῆς πλείονος καταναλώσεως καὶ ἐπομένως μείζονος εἰσα-

γωγῆς, τὰς ὁποίας, ὡς εἰκὸς, ἐνεθάρρυνε τῶν 1875 ἢ κατὰ τὸ 1874 εὐρωστία τῆς φυσικῆς περὶ τὸ ἔλαιον παραγωγῆς. Τὸ ἔτος ὅμως 1875 δὲν ἠύνοήθη ἐπίσης. Κατ' αὐτὸ ἢ ἐλαιοπαραγωγῆ ὑπῆρξεν ἐλλειπῆς, ἐπομένως τὸ ἐναντίον τοῦ προεκτεθέντος φαινόμενον ἀνεπτύχθη τῶν 1876.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἰδιαιτέρως ἢ κατὰ τὸ 1875 γενομένη ἐλάττωσις τοῦ ἐγγείου φόρου ὡς καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ζώων. Βεβαίως ἢ γεωργία δεῖται σπουδαιοτέρας ἐτι ἐλαφρύνσεως. Ἄλλ' ὅταν αἱ δημόσιαι ἀνάγκαι εἶναι τόσον ἀπαιτητικαί, ὑπολαμβάνω ὅτι ἐκεῖναι μόνον αἱ εἰς δημοσίους φόρους ἐλαττώσεις εἶναι σοβαρὰ τῆς κυβερνητικῆς οἰκονομίας θέματα, ὅσαι ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων ἀπὸ βεβασανισμένης πείρας πραγματικῶν δημοσίων εἰσπράξεων. Ἄλλως ἀραιουμένων τῶν πόρων καὶ συμπτυκτουμένων τῶν ἀναγκῶν, δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ οἰκονομικοῦ τραγελάφου, εἰς τὸν ὅποιον δυνατὸν μὲν νὰ ἄγῃ προσωρεῖ τις σκέψις, ποτὲ ὅμως ἢ σταθερὰ ἐκείγῃ ἐνέργεια ἢ τὴν πολιτείαν ἀσφαλῶς πρὸς τὸν λιμένα καθοδηγοῦσα.

Αἱ εἰσπράξεις τοῦ δημοσίου τῆς Ἑλλάδος θησαυροῦ διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰς διὰ τῶν ἐπαρχιακῶν ταμιῶν ἐνεργουμένας καὶ εἰς τὰς διὰ τῶν εἰδικῶν. Αἱ πρῶται ἀνέβησαν κατὰ τὴν ἄ ἑξαμηνίαν τοῦ 1874 εἰς δρ. 7659242 (3512410 ἐκ τοῦ 1863 καὶ 41716834 ἐκ τοῦ 1874), κατὰ τὴν ἄ ἑξαμηνίαν τοῦ 1875 εἰς δραχμάς 8358558 (3856975 ἐκ τοῦ 1874 καὶ 4504583 ἐκ τοῦ 1875), καὶ κατὰ τὴν ἄ ἑξαμ. τοῦ 1876 εἰς δρ. 8138619 (3695648 ἐκ τοῦ 1875 καὶ 5442981 ἐκ τοῦ 1876). Παρατηρήσεως ἀξία εἶναι ἡ ἕκτασις τῆς εἰσπράξεως τῶν συγχρόνων ἐσόδων τοῦ 1876. Ἐνῶ κατὰ τὸ 1874 ἢ εἰσπράξις αὐτὴ ἀνέβη εἰς 4 $\frac{1}{10}$ ἑκατομ., τῶν 1875 ἀνέβη εἰς 4 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ., καὶ τῶν 1876 εἰς 5 $\frac{4}{10}$ ἑκατομ. Ἐὰν ἢ τάσις αὐτὴ πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καθυστερούντων ἀπετέλει καγοικὴν κατάστασιν τῆς ἐν Ἑλλάδι κυ-

βερνητικῆς οἰκονομίας, μέγα μέγα μέρος τῶν στενοχωριῶν αὐτῆς βαθμηδὸν θὰ ἐξηλείφετο.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς διὰ τῶν εἰδικῶν ταμιῶν ἐνεργηθείσας κατὰ τὴν ἄ ἐξαμηνίαν τῶν ἐτῶν 1874, 1875 καὶ 1876 εἰσπράξεις, κατατάσσονται αὐταὶ ὡς ἑξῆς :

	1874	1875	1876
Ἑγγειοὶ φόροι τοῦ προηγ. ἔτους	483516	530477	395896
Τέλη εἰσαγωγῆς	3627240	4196051	4089336
» ἐξαγωγῆς	358528	4336399	436078
Διάφορα ἄλλα δικαιώματα	127958	267501	191906
Ἄλατα	349534	395491	375915
Γύψος καὶ λοιπὰ	81522	63941	44532
	5022998	6789560	5533663

Αἱ εἰσπράξεις λοιπὸν τῶν εἰδικῶν ταμιῶν παρέχουσι κυρίως τὰ αἴτια τῆς μεταξὺ τῶν ἄ ἐξαμηνιῶν τῶν ἐτῶν 1874, 1875 καὶ 1876 προσημειωθείσης διαφορᾶς. Ἐνῶ ὡς εἶδομεν αἱ εἰσπράξεις τῶν ἐπαρχιακῶν ταμιῶν διατελοῦσιν εἰς κλίμακα ἀναβάσεως (7 ἑκατομ.—8 ἑκατομ.—9 ἑκατομ.), αἱ τῶν εἰδικῶν ταμιῶν ἀπὸ 5 ἑκατομμυρ. τῶν 1874 ἀναβαίνουν εἰς 6 $\frac{7}{10}$ τῶν 1875 καὶ καταβαίνουν εἰς 5 $\frac{1}{2}$ τῶν 1876. Τοιοῦτοτρόπως ἔρχονται κατὰ νοῦν τὰ προηγουμένως ἐκτεθέντα αἴτια τῆς φυσικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς φορολογικῆς μεταρρυθμίσεως κατὰ τὴν προκειμένην τριετίαν. Ἀπέναντι τοῦ 1875 αἱ εἰσπράξεις τοῦ 1876 διετέλεσαν σταθερῶς εἰς ἐλάττωσιν ἐπὶ τῶν ἐγγείων φόρων κατὰ 134281 δρ., ἐπὶ τῶν τελῶν τῆς εἰσαγωγῆς κατὰ 106715 δραχ., ἐπὶ τῶν τελῶν τῆς ἐξαγωγῆς κατὰ 900321 δρ., ἐπὶ διαφόρων ἄλλων δικαιωμάτων κατὰ 75555 δρ. ἐπὶ τῶν ἀλάτων κατὰ 19576 δρ. ἐπὶ τοῦ γύψου κλπ. κατὰ 19409 δρ.

Αἱ κατὰ τὴν ἄ. ἐξαμηνίαν τῶν ἐτῶν 1874, 1875 καὶ

1876 δημόσιαι εἰσπράξεις πρέπει νὰ συνδυασθῶσιν πρὸς τὰς ἀντιστοίχους προϋποθέσεις τῶν οἰκείων προϋπολογισμῶν. Λαμβανομένης ὡς βάσεως τοῦ ἡμίσεως τῶν τελευταίων, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ εἰσπράξεις τοῦ μὲν 1874 καθυστέρησαν κατὰ 6 ἑκατομ. (18700000 προϋπελογίσθησαν, 12687540 εἰσπράχθησαν), τοῦ δὲ 1875 καθυστέρησαν κατὰ 2 $\frac{4}{10}$ σχεδὸν ἑκατ. (17649600 προϋπελογίσθησαν, 15447518 εἰσπράχθησαν), τοῦ δὲ 1876 καθυστέρησαν κατὰ 4 $\frac{7}{10}$ ἑκατομ. (19413400 προϋπελογίσθησαν, 14672282 εἰσπράχθησαν).

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς καθυστερήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μοιραία τις κατάστασις διὰ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῇ ἀντικρῆ ἡμῶν Ἰταλικῇ χερσονήσῳ, ἀναδιβαζομένου τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν δημοσίων ἐσόδων εἰς 696733883 φρ. διὰ τὸ ἡμισυ τοῦ ἔτους 1876 αἱ εἰσπράξεις τῆς ἄ. ἐξαμηνίας τοῦ ἔτους τούτου περιωρίσθησαν εἰς 643949339 φρ. δηλαδή ἐπὶ ἐλλείμματι 83 ἑκατομ. φρ. Ἐν τούτοις ἡ ἀναλογία εἶναι βαρυτέρα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐνῶ τὸ Ἰταλικὸν ἐλλεῖμμα ἀποτελεῖ τὸ 8ον σχεδὸν, τὸ Ἑλληνικὸν ἀποτελεῖ τὸ 4ον, ἀπέναντι τῶν οἰκείων ἑκαστον προϋπολογισμῶν. Καὶ ἡ ἐποψὶς δὲ τῶν εἰσπράξεων εἶναι δυσμενεστέρα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐνῶ ἐν αὐτῇ εἶδομεν καθυστέρησιν ἀπὸ τῆς ἄ. ἐξαμηνίας 1875 εἰς τὴν ἀντίστοιχον τοῦ 1876 κατὰ ἡμισυ σχεδὸν ἑκατομ. δρ., ἐν Ἰταλίᾳ παρατηρεῖται αὐξησις ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἐτέραν ἐξαμηνίαν κατὰ 14 ἑκατομ. φρ. Οἱ λόγοι λοιπὸν, οἱ τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα προκαλέσαντες κατὰ τὰς δύο χερσονήσους, εἶναι οὐσιωδῶς διάφοροι.

ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΝΟΜΙΣΜΑ.

Ἐνώπιον ἐνιαυσίας τῶν ἐνεργῶν ἀργυρείων παραγωγῆς 16 περίπου ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν (448 ἑκατομ. δρ.), τὸ ζήτημα τῆς νομισματικῆς ἱκανότητος τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀργύρου περιβάλλεται μείζονα ὁσημέραι σοβαρότητα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρὸς τὸν πολιτισμὸν γοργῶ τῷ βήματι βαδίζοντες λαοὶ ἀπαρνοῦνται διαδοχικῶς τὸν ἀργυρὸν ἐν τῇ νομισματικῇ αὐτῶν οἰκονομίᾳ, πρέπει νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον οἱ Ἀσιατικοὶ λαοὶ δύνανται νὰ ἐγγυηθῶσιν ἀνάλογον καταφύγιον εἰς τὴν ἐκ τῶν σπλάγχχνων τῆς νέας γῆς μετὰ τοσαύτης ἐντάσεως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς παλαιᾶς ἐξορμήσασαν ἀργυρᾶν ὕλην.

Ἡ ἐν τῇ Ἀσίᾳ εἰσαγωγή τῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης διωκομένων ἀργυρῶν νομισμάτων ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῶν ἀνατολικομεσημβρινῶν τῆς μεγάλης ἠπείρου ἐπικρατειῶν. Ἴνα ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου ἐμπορίου, ἀρκεῖ ἢ ἀπὸ τῶν σπουδαιότερων τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς χωρῶν πληροφορία, ὅτι ἡ μὲν Ἰαπωνία κατὰ τὸ 1874 ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐδέχθη παρ' αὐτῆς ἐμπορεύματα ἀξίας 2 σχεδὸν ἑκατομμυρίων λιρ. στ.—ἡ δὲ Κίνα κατὰ τὸ 1875 ἐν γένει εἰσήγαγε μὲν 21 $\frac{2}{10}$ ἑκατομ. λιρ. στ. ἐξήγαγε δὲ 21 9]10, ἧτοι τὸ ὅλον συνηλλάχθη μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ 43 1]10 ἑκατομ. λ. στ.—ἡ δὲ Κίνα κατὰ τὸ 1875—76 εἰσήγαγε μὲν 56 2]10 ἑκατομ. λιρ. στ. ἐξήγαγε δὲ 38 1]2, ἧτοι τὸ ὅλον συνηλλάχθη μετὰ τῶν ἐτέρων χωρῶν ἐπὶ 94 7]8 ἑκατομ. λ. στ.

Ἡ σπουδαιότερα διεύθυνσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορίου ἀνήκει εἰς τὴν Ἰνδικήν.

Ἴδου, καθόσον ἀφορᾷ αὐτὴν, πῶς ἀναλύονται τὰ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐννεαετίαν σχετικὰ φαινόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας χορηγεῖ ἢ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου συσταθείσης ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ ἀργύρου.

Ἔτη	Εἰσαγωγή εἰς λ. σ.	Ἐξαγωγή εἰς λ. σ.	Πλεόν. ἐξαγ.
1867—68	50875000	35705000	15170000
1868—69	53060000	35990000	17070000
1869—70	52470000	32925000	19545000
1870—71	55335000	34470000	20865000
1871—72	63190000	32090000	31100000
1872—73	55230000	31875000	23355000
1873—74	53980000	33835000	21145000
1874—75	56360000	36220000	20140000
1875—76	56210000	38515000	17695000

Ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρω πίνακι στήλῃ τῶν πλεονασμάτων τῆς ἐξαγωγῆς, ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς συμφηρίζεται πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἐλκτικὴν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς ἀργυρὰ νομίσματα δύναμιν τῆς Ἰνδίας, καθόσον οἱ ὀπισθοδρομικοὶ πληθυσμοὶ αὐτῆς, προτιμῶντες τὸ εἶδος τοῦτο τῆς νομισματικῆς, πρὸς τοῦτο μᾶλλον ἀνταλλάσσουσι τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα αὐτῶν. Ἐν γένει ἡ μείζων ἐντασις τῶν πλεονασμάτων τούτων τῆς ἐξαγωγῆς παρατηρεῖται κατὰ τὸ ἔτος 1871—72 (31 $\frac{1}{10}$ ἑκατομ. λ. στ.) καὶ ἡ ἐλάσσων κατὰ τὸ 1867—68 (15 $\frac{1}{10}$ ἑκατομ. λ. στ.). Κατὰ μέσον ὄρον ἕκαστον τῶν περιῶν ὁ λόγος 9 ἐτῶν παριστᾷ πλεόνασμα ἐξαγωγῆς 20 6]10 ἑκατομ. λ. στ. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο ἀντηλάσσετε διὰ νομισμάτων, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μόνον τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἰνδικῆς ἠδύνατο νὰ ἀπορροφήσῃ τὰ προσημειωθέντα 16 ἑκατομ. λ. στ. παραγωγῆς τῶν συγχρόνων ἀργυρείων.

Ἄλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ K. Goschen, ἡ Ἰνδικὴ πληρόνει κατ' ἔτος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν 15 περίπου ἑκατομ. λ. στ., λόγῳ τόκων καὶ χρεωλυσιῶν ἔνεκεν διαφόρων δημοσίων ἔργων, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἀπετάθη πρὸς τὰ ξένα κεφάλαια. Ἀπὸ τῆς αἰτίας ταύτης τῆς ὁποίας ἡ σταθερότης συνδυάζεται πρὸς τὴν νεωτέραν τροπὴν τῆς κυβερνητικῆς ἀπανταχοῦ καὶ χρηματιστικῆς οἰκονομίας, ἡ εἰς ἀργυρᾶ νομίσματα ἐνιαύσιος Ἰνδικὴ ἀνταλλαγὴ περιορίζεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 5 περίπου ἑκατομ. λ. στ., τῶν λοιπῶν πλεονασμάτων τῆς ἐξαγωγῆς συμφηριζομένων πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ χρέη τῆς Ἰνδίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τοῦ μέρους τούτου τῆς ἀπωτέρας Ἀνατολῆς ἀζήτητος μένει ἡ κολοσσιαία ποσότης ἀργύρου ἀξίας 15 περίπου ἑκατομ. λ. στ. τὴν ὁποίαν ἀσθενῶς ἐλκύει πρὸς ἑαυτὴν ἡ Κίνα, καὶ ὡς ἀνωτέρω παρατηρήθη πολὺ ὀλιγώτερον ἡ Ἰαπωνία.— Ὑπὸ ἑτέραν, γενικωτέραν ἔτι ἔποψιν, δὲν πρέπει νὰ μείνη ἀπαρατήρητος ἡ ἐκ τοῦ προεκτεθέντος πίνακος συναγομένη στασιμότης τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπορίου. Τόσον ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς αἱ συναλλακτικαὶ δυνάμεις τῆς Ἰνδίας περιστρέφονται ἐντὸς ὁρίων λίαν ἐνδεικτικῶν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ὄθεν ἀναλύσεως προκύπτει, ὅτι τὰ αἷτια τῆς ὑποτιμῆσεως τοῦ ἀργύρου ὡς ἐκ τοῦ νόμου τῆς μείζονος ἀφ' ἑνὸς προσφορᾶς καὶ τῆς ἐλάσσονος ἀφ' ἑτέρου ζήτησεως αὐτοῦ, ἔχουσί τι κανονικῶς σταθερόν, καὶ ὅτι μέχρι μορφώσεως ἄλλων παρὰ τὰς ἤδη γνωστάς διεθνῶν ἀγορῶν, ἡ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς παρατηρουμένη πληθώρα τοῦ ἀργύρου ἐξ ἀνάγκης ὀδηγεῖ πρὸς τὴν νομισματικὴν αὐτοῦ καταδίκην, ἐπιφυλαττομένης εἰς τὸ ἄλλοτε πολῦτιμον λευκὸν μέταλλον μόνης τῆς τιμῆς τῆς ἐπικουρικῆς εἰς κέρματα κυκλοφορίας.